

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

S. Nadel

ÇAĞIMIZDA KAPİTALİZM VE AYDINLAR

KONUK YAYINLARI

**ÇAĞIMIZDA
KAPİTALİZM
VE
AYDINLAR**

KONUK YAYINLARI

Babıâli Cad. Tasvire Han
Kat: 3, No: 38, Cağaloğlu
Tel.: 27 81 51
Yazışma Adresi:
P. K. 749 - İSTANBUL

Genel Sıra No: 28
Sosyalizm Kitaplığı: 15
Birinci Baskı: Ağustos 1976

Orjinal Adı: Le Capitalisme Contemporain et les Intellectuels *
Kapak düzeni: Mustafa Delloğlu * Dizgi Doğu Matbaası
Baskı Er - Tu Matbaası * Kapak baskısı: Tekin Olset * Cilt:
Numune Mücellihanesi

S. NADEL

ÇAĞIMIZDA KAPİTALİZM ve AYDINLAR

Çev: Kerim Vedat ÜNER

konuk yayınları

GİRİŞ

Son yıllarda kapitalist toplumun sosyal grupları arasında hiç biri, aydınlar (entelijansiya) kadar dikkatleri üzerine çekmemiş, tartışmalara neden olmamıştır. Aydınların sosyal yapıda ve sınıf yapısında aldıkları yer, toplumun maddi ve entellektüel hayatındaki rolleri ve günümüzdeki devrimci süreç açısından taşıdıkları önem konusunda yoğun tartışmalar sürmektedir.

Aydınların sorunları, ideolojik tartışmalarda büyük bir önem taşımaktadır. Bilimsel-teknik devrim şartları altında aydınların kitlesel bir güç haline gelmiş ve toplumsal işlevlerinin objektif ağırlığının artmış olması, bu önemi daha da büyötmektedir. Egemen çevreler doğal olarak, bu sosyal grubu mümkün olduğu kadar sıkı bir şekilde kapitalist düzenle bütünleştirmeye çalışmaktadırlar. Fakat bu arada toplumsal gelişme, proletaryanın saflarına katılan ve onun müttefikleri haline gelen aydın gruplarının sayısında kaçınılmaz bir kabarmaya yol açmaktadır. İşçi sınıfı partileri, demokrat aydınların çağdaş toplumdaki rollerine büyük önem vermekte ve bunların çağımızdaki politik ve ekonomik kitle hareketlerine katılmasını, tekellere karşı verilen barış, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin başarısı için son derece önemli bir şart olarak görmektedirler.

Burjuva iktisatçıları ve sosyologları, işçi sınıfının sürekli olarak azalmakta ve «orta sınıflar»ın büyümekte olduğunu iddia edegelmişlerdir ve bu görüşü hâlâ savunmaktadırlar. Öte yandan Marksçılık-Leninciliğin «sol» eleştiricileri de, günümüzde «eski» proletaryanın yerini, aydınlardan ve öğrencilerden oluşan «yeni» bir proletaryanın almakta olduğunu ileri sürmektedirler. Her iki bakış açısı da, belli politik amaçlara hizmet etmektedir. «Orta sınıflar»ın büyüdüğü iddiasıyla, günümüz burjuva toplumunda sınıf kamplaşmasının azaldığı ve sınıf uzlaşmazlıklarının giderildiği ispat edilmeye çalışılmaktadır. Buradan da, gelişmiş kapitalist ülkelerde proletarya devriminin bir geleceği olmadığı gösterilmek istenmektedir.

Muhalef aydınlarla öğrencilerin «sol eğilimli» ideologlarının ise, kendi politik platformlarına ve sloganlarına bir temel uydurabilmek için «yeni proletarya» teorisine ihtiyaçları vardır. Bunların görüşüne göre Marksçı «proletarya kalıntısı», toplumun en ileri sınıfı olma durumunu kaybetmiş, bilimsel-teknik devrim sanayi toplumu sahnesine «yeni bir proletarya» çıkarmıştır. Bu «sınıf» öncelikle bilim adamlarından, teknisyenlerden, diğer uzman meslek sahiplerinden ve öğrencilerden oluşmaktadır. İşte, toplumun en devrimci gücünü bu gruplar temsil etmektedirler.

Bütün bu görüşler, öz olarak kapitalizmin bağrındaki sosyal süreçlerin yanlış bir yorumundan kaynaklanmaktadır. Bu çok karmaşık süreçler, ancak Marksçı-Leninci bir analizle tamamen açıklanabilir.

BİR

BURJUVA TOPLUMUNDA AYDINLARIN YERİ

Toplumun ayrı bir tabakası olarak aydınların ortaya çıkması ve gelişmesi, tarihsel bakımdan, kafa ve kol emeklerinin toplumsal olarak ayrılmasına bağlıdır. Ulaşmaz sınıflara sahip her toplum biçimlenmesinde, kafa ve kol emeği arasında bir karşıtlık olmuştur. Kapitalizm bu karşıtlığı ortadan kaldırmamıştır, zaten kapitalizmin bunu yapması da mümkün değildir. Fakat bu, sözkonusu işbölümünün hiç değişmediği anlamına gelmez. Özellikle bilimsel-teknik devrim, bu alanda büyük değişiklikler getirmiştir: kafa ve kol emekçilerinin genel kültür ve mesleki bilgi düzeyleri yükselmiştir; kol emeğinin birçok türü, artan ölçüde entellektüel faaliyetle içiçe geçmeye başlamıştır; kol emeğiyle çalışmayanların sayısı --her ne kadar bunların çoğunluğunun, özellikle ticaretle ve hizmet kesiminde çalışanların emeğinin entellektüel içeriğini kalifiye kafa emeği olarak nitelendirmek mümkün değilse de-- hızla artmaktadır. Kısaca: kol emeğinin basit biçimleri ile yüksek düzeyde kalifiye kafa emeği arasında birçok geçiş ve ara basamakları ortaya çıkmıştır. Günümüzde, bir yanılgıyı göze almadıkça, hiç bir ayırım yapmadan kafa emekçilerinden bir bütün olarak söz etmek mümkün değildir. Bilim adamı ile laborant, proje mühendisi ile tek-

nik ressam, doktor ile hemşire, yani tek ifadeyle yüksek ve orta derecede kalifiye emekçiler arasında sosyal farklılıkların varlığı tartışma götürmez.

Farklı insan gruplarının kapitalist işbölümü sistemi içinde aldıkları yer, birçok bakımlardan entelektüel-mesleki faaliyetleriyle yakından ilişkilidir. Aydınlar; dar-profesyonel bir grup değil, tersine, farklı ve yüksek düzeyde kalifiye uzman meslek gruplarını kapsayan geniş bir sosyal tabakadır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki farklı aydın grupları, milyonlarca kişiden meydana gelir. Bu yüzden günümüzde aydınlar, eskiden olduğu gibi ayrıcalıklı ve seçkin bir ara tabakayı değil, fakat burjuva toplumunun kitlesel bir tabakasını oluştururlar.

Bu yüzden, yüksek derecede kalifiye uzmanlar olarak oynadıkları rol ve günümüzün kapitalist ülkelere özgü işbölümündeki toplumsal yerleri açısından, aydınların bir sosyal tabaka olarak tanımlanması mümkün olur. Aydınların bütünü, sadece ve sadece bu bakış açısından belli bir sosyal topluluk tipini oluşturur.

Geçen yüzyılda ve hatta bu yüzyılın başlarında, aydınlar, genel olarak serbest meslek sahiplerinden oluşuyordu. Bunlar pazara; bilim, fikirler, bilimsel-teknik öneriler, kitaplar, resimler ve diğer kültür eserleri gibi, özgül meta ve hizmetler sunuyorlardı. Bu anlamda pazardaki yerleri, küçük burjuvazinininkine yakındı. Bu yüzden de, o zamanların aydınları belli ölçüde sınıfsal bir ortaklık gösteriyorlardı. Bunlar, burjuva ve büyük ölçüde küçük burjuva aydınlarıydı. Ama, daha o zamanlar Lenin aydınların içinde gelişmekte olan farklılaşma süreçlerine dikkati çekmişti. Lenin özellikle, kapitalizmin aydınlara olan talebi artırdığına işaret etmiş ve şunları yazmıştı: «Bunlar (aydınlar), diğer sınıflar arasında özel bir yer almakta, kısmen (bağılılıkları, görüşleri vb. bakımından) burjuvazi ile kısmen de (kapitalizmin, aydınların özerk yerlerini giderek ellerinden alması ve onları bağımlı, ücretli birer memur yapıp ya-

şam düzeylerini düşürmesi ölçüsünde) ücretli işçilerle birleşmektedirler.»(1)

Günümüz kapitalist dünyasında aydınların sınıfsal farklılaşması süreci, son derece hızlı ve geri döndürülemez bir şekilde ilerlemektedir. Bunların büyük bir bölümü ücretli işçi haline gelmiştir. Serbest meslek sahipleri, artık çok küçük bir yüzde oluşturmaktadırlar. Sadece bu değişiklikler bile, aydınların yoğun bir şekilde proleterleşmekte olduğunun ispatı için yeterlidir. Fakat, tek tek aydın gruplarının proletaryanın durumuna yaklaştığını gösteren daha birçok başka işaret vardır. Örneğin, aydın emeğinin sıkı bir şekilde düzenlenmesi, sermayeye kayıtsız şartsız tâbi hale gelmesi, aydınların yaşam düzeylerinin düşmesi ve işsizlik önemli göstergelerdir

Diğer karşıt sosyal kutupta, çeşitli burjuva tabakalarıyla içiçe geçmiş olan üst aydın grupları bulunmaktadır. Örneğin özel bir klinik sahibi olan bir profesör, sınıfsal olarak diğer kapitalist mülk sahiplerinden farklı değildir. Aynı şey, büyük bir avukatlık bürosunun sahibi olan bir hukukçu, ya da büyük bir şirketin müdürlüğünü yapan bir mühendis için de geçerlidir. Şirket yöneticileri, biçimsel bakımdan maaşlı oldukları için ücretli emek ilişkisi içindedirler. Ama, bunların çok yüksek maaşları, ek olarak aldıkları primler, hisse senetleri elde etmede kendilerine tanınan ayrıcalıklardan kaynaklanan büyük gelirler, yüksek düzeyde kalifiye işgücünün pazar fiyatını kat kat aşar ve bunlara, ücretli emeğin sömürülmesinden çıkan önemli bir kâr sağlar.

Aydınların üst tabakasının burjuvazi ile kaynaşmış olmasına ve alt sosyal kesimlerinin artan ölçüde proleterleşmesine rağmen, büyük bir bölümü, halâ kapitalist toplumun iki uzlaşmaz temel sınıfı arasında, orta bir yerde bulunmaya devam etmektedir. Geniş aydın tabakaları, bazı önemli özellikler bakımından hem burjuvaziden, hem de proletaryadan ayrılmaktadırlar.

Bunlar tamamen sermayeden yoksun bulundukları, ya da kâr getirebilecek, yani karşılığı ödenmemiş emek sayesinde varlıklarını sürdürecektir bir sermayeye sahip olmadıkları için, burjuvaziden farklıdır. Hatta kendileri büyük sermaye tarafından sömürülmektedir. Öte yandan aydınların orta tabakaları proletaryadan da farklıdır. Bunların içinde, sadece teknolojik süreçleri yönetmekle kalmayıp, ayrıca üretim sürecindeki işçileri kapitalistler adına yönetenler ya da menecer işlevi görenler de vardır. Bunların toplumdaki yeri işçininkinden farklıdır. Fakat, çeşitli aydın gruplarının durumlarının birbirinden çok farklı olmasına rağmen, aydınların giderek artan bir bölümü, kendi çıkarlarını işçi sınıfının çıkarları ile birleştirmekte, tekellerle çatışmaya girmek ve egemen çevrelerin emperyalist politikalarıyla uyumsuzluğa düşmektedir. Burjuva sosyologları, aydınları, gerçeklere aykırı bir şekilde kimi zaman «sınıflar üstü bir grup», kimi zaman da bir «orta sınıf», bir «yöneticiler sınıfı» ve hatta «yeni bir proletarya» olarak tanımlamaktadırlar.

Aydınların «sınıflar üstü» bir sosyal ara tabaka olarak ele alınması, en açık ifadesini Alman burjuva sosyologu Karl Mannheim'da bulur. Ona göre, bütün aydın gruplarında ortak ve birleştirici sosyolojik bir bağ olan eğitim ile genel eğitim hayatında yer alma özelliği, insanlar arasındaki her türlü sınıf farkının ortadan kaldırılmasını sağlayacak tek eğilimdir. Mannheim, aydınların, kapitalist ülkelerdeki keskin sınıf mücadeleleri çağında sınıflardan bağımsız, özerk bir politik güç olamayacağını kabul ettiği halde, yine de aydınların durumunun, onlara, her türlü somut sınıf temelinden ve sınıf yöneliminden bağımsız toplumsal ideallere kendilerini adanmış olanağı verdiğini iddia etmektedir.

Son zamanlarda, burjuva sosyolojisinde, aydınların modern toplumdaki yeni bir yönetici sınıf olduğu görüşü hızla yayılmaktadır. Örneğin, «Amerika'daki İktidar: Yeni Sınıfın Politikası» adlı kitabın yazarı olan Ame-

rika'lı sosyolog D. Bazelon, işlevsel belirlenmeden yola çıkarak, aydınların yönetici kesimini böyle yeni bir sınıf kabul etmektedir.⁽²⁾ Buna karşılık Fransız sosyologu J. Cheverny, Marksçı anlamdaki proletaryanın ortadan kalktığını ve bunun yerini, «sanayi ötesi toplumda», aydınların oluşturduğu «yeni» bir işçi sınıfının aldığını öne sürmektedir.⁽³⁾

Aydınların toplumsal bir sınıf olduğu görüşü, bilimsel olarak temellendirilmemiştir. İçinde sınıfların var olduğu her ekonomik toplum biçimlenmesinde, bu sınıflar, her zaman belli bir toplumsal üretim tarzını ve somut bir üretim ilişkileri tipini temsil ederler. Bu, köleler ve köle sahipleri, serfler ve feodaller, işçiler ve kapitalistler için aynı ölçüde geçerlidir. Farklı sosyo-ekonomik toplum biçimleri çerçevesinde işlev gören fikir emeğinin temsilcileri, hiç bir zaman kendi başlarına bir toplumsal üretim tarzını temsil edemezler.

Fikir emeğiyle uğraşan insanların, kural olarak köle sahipleri sınıfından geldikleri ve köle sahibi olmaya devam ettikleri köleci toplum dışındaki bütün sınıflı toplumlarda mesleki bakımdan fikir emeği harcayan insanlar, toplumun farklı sosyal ve sınıfsal gruplarında ve farklı mevkilerinde yer alırlar.

Aydınlar içinde, kitlesel bir tabaka haline geldikleri kapitalist toplumda, sosyal ve sınıfsal yapıları açısından son derece büyük çeşitlilik ve farklılıklar gösterirler. Her sınıf, kendi içinden aydınlar çıkarır. Proletarya da, bu bakımdan bir istisna teşkil etmez. «Modern toplumun diğer bütün sınıfları gibi proletarya da, sadece kendi aydınlarını oluşturmakla kalmaz, bütün aydın çevrelerden taraftar da toplar.»⁽⁴⁾

(2) D. Bazelon, Power in America. The Politics of the New Class. (Amerika'da İktidar. Yeni Sınıfın Politikası) New York, 1967, s. 308.

(3) J. Cheverny, Les Cadres, Essai sur les nouveaux proletaires (Kadrolar, Yeni Proleterler Üzerine Makaleler), Paris, 1967.

(4) Lenin, Eserleri, Cilt 6., s. 190.

İKİ

BİLİM ADAMININ VE MÜHENDİSİN EMEĞİNDEN NASIL YARARLANILIR?

Günümüz burjuva toplumundaki aydınlar, geçmişe oranla her bakımdan daha karmaşık ve çelişkili bir tabaka oluşturmaktadırlar. Aydınlar, meslek ve işlevlerine göre; bilimsel-teknik aydınlar, yüksek yönetici personel, eğitim, sağlık, edebiyat, sanat ve diğer kültür işlerinde çalışanlar, askeri uzmanlar ve diğer gruplar şeklinde bölümlere ayrılabilirler.

Aydınların sayısı büyük bir hızla büyümektedir. Bu büyüme, özellikle bilim adamları ve teknisyenler için geçerlidir. Bu, üretimin modern gelişmesinin, çağımızdaki eğitim ve kültürün ve bilimsel- teknik devrimin çeşitli objektif koşullarının bir sonucudur. Günümüzde, bilim ile üretim arasında, daha önce görülmemiş ölçüde sıkı bir ilişki kurulmakta ve gelişmektedir. Modern tekniğin bir çok yeni dalının oluşum ve gelişiminde, enerji ekonomisinde, yeni maddelerin yapımında, yeni teknolojik süreçlerin biçimlenmesinde, bilgi ve haber oluşturma ve aktarmada son derece hızlı yeni yöntemlerin yaratılmasında tayin edici rol bilime düşmektedir. Üretimin önünde yol alan bilim, üretim için sürekli bir itici güç olmaktadır.

Üretim süreçlerinin çok yönlü makineleşmesi ve oto-

masyonunun gelişmesiyle birlikte, artan sayıda emekçi, dolaysız üretim alanından üretim hazırlıkları alanına geçmektedir. Burada söz konusu olan, sadece üretim sürecindeki işletmelerin kuruluşu ve bakımı gibi hazırlık aşamalarında çalışan işçiler değil, aynı zamanda işletme laboratuvarlarında, proje bürolarında ve araştırma merkezlerinde çalışan yüksek düzeyde kalifiye bilimsel teknik ve diğer uzmanlardır.

Bilimsel-teknik devrim, sadece yeni bir tekniğin ve teknolojinin oluşmasında değil, aynı zamanda sibernetiğin, elektronik bilgi sayar sistemlerinin ve diğer modern teknik araçların kullanılmasına dayanan yeni yönetim yöntemlerinin ortaya çıkmasında da kendini gösterir. Otomatik sistemlerin kullanılmaya başlaması, bir dizi yüksek düzeyde kalifiye yeni uzmanı gerekli kılmıştır. Son yirmi-otuz yıl içinde bilim adamı, teknisyen ve yönetim uzmanlarının sayısı hızla artmıştır. Bununla ilgili olarak şu örnekleri sayabiliriz:

ABD'de, 1940'da doğa bilimleri alanında çalışan 297 bin mühendis ve 92 bin bilim adamı vardı⁽¹⁾. 1970'de ise, özel sektörde ve federal devlette çalışan mühendislerin sayısı 940 bine⁽²⁾, bilim adamlarının sayısı da 313 bine yükselmişti⁽³⁾. 30 yıl içinde mühendis sayısı, 3.2 kat, bilim adamı sayısı 3.4 kat artmıştı.

Fransa'da, 1939'da 3 bin 300 bilim adamı vardı. Bu sayı 1975'de 20 bin 500'e çıkmış, yani 6.2 kat artmıştır⁽⁴⁾.

Gerekli bilgilerin kapsamı ve düzeyi sürekli olarak artmaktadır. Savaş sonrası yıllardaki hızlı bilimsel-tek-

(1) Scientific and Technical Manpower Resources. Summary Information on Employment, Characteristics, Supply and Training (Bilimsel ve Teknik İnsan Gücü Kaynakları), Washington, 1965, s. 14.

(2) Statistical Abstract of the US, (ABD İstatistik Yıllığı) 1972, s. 525.

(3) a.g.e., s. 527.

(4) Le Progress Scientifique dergisi, Mart 1969 sayısı, s. 48.

nik ilerlemenin etkisiyle, üretimin, yüksek düzeyde kalifiye uzmanların niceliğine ve işgüçlerinin eğitiminin niteliğine olan bağımlılığı özellikle belirginleşmiştir.

Toplumsal üretimin yarattığı ihtiyaçlar karşısında gelişmiş kapitalist ülkeler, lise ve yüksek okul öğrencilerinin sayısını artıracak, orta ve yüksek düzeyde kalifiye uzmanların eğitimini iyileştirecek tedbirler almak zorunda kalmaktadırlar. Sosyalist ülkelerin eğitim alanındaki başarıları, kapitalist ülkelere belli ölçüde örnek olmaktadır. Fakat ilk ve hatta orta öğretimden farklı olarak, kapitalizmde yüksek öğrenimin sosyal temeli son derece dardır. Üniversite öğrencileri, genellikle hali vakti yerinde olan ailelerin çocuklarıdır. Bunu, resmi istatistikler de doğrulamaktadır. ABD'de, 1967'de yıllık geliri 3000 dolar olan beyaz ailelerin üyelerinin sadece % 3.3'ü yüksek öğrenim görmüştü. 3000-5000 dolar arasındaki gelir gurubunda ise, bu oran % 3.4 idi. Buna karşılık, yıllık geliri 15 bin doların üzerinde olan ailelerde yüksek öğrenim görenlerin yüzdesi artmakta ve % 36.7'ye çıkmaktadır⁽⁵⁾. Fransa'da, üniversite öğrencilerinin sadece % 10'u işçi kökenlidir. İtalya'da bu oran, yine % 10'dur. İsveçte ise % 14'dür⁽⁶⁾.

Sermaye dünyasındaki adaletsizliklere öğrenci gençlik artan bir tepkiyle karşı çıkmaktadır. Eğitim sisteminin demokratlaştırılması talepleri, kapitalist sistemin bütününün eleştirisi ile içiçe geçmektedir. Yüksek öğrenim sorunuyla ilgili çatışmalar, zaman zaman en uç noktalara kadar keskinleşmekte, sonra yeniden biraz durulmakta, fakat mücadele hiç bir zaman durmamaktadır.

Sosyalist ülkelerdeki eğitim sistemi ise, tamamen değişik bir şekilde kurulmuştur. Örneğin Sovyetler Birliğinde, ilkokuldan üniversiteye kadar öğrenim ücretsizdir. Eğitim kurumlarının kapıları, bu sayede şehir ve

(5) Statistical Abstract of the US, 1969, s. 325.

(6) Financing of Education for Economic Growth (Ekonomik Büyüme İçin Eğitim Finansmanı), Paris, 1966. s. 227-228.

kırdaki bütün emekçilere açıktır. Öğrenciler, sadece okul ücretleri ödemekten kurtulmakla kalmamakta, ayrıca başarılı oldukları takdirde devletten burs da almaktadırlar.

Bazı kapitalist ülkeler, sadece kendi ülkelerinde yetişen yüksek düzeyde kalifiye kadrolarla yetinmemekte, ayrıca dış ülkelere de uzman almaktadırlar. 1960'lar da, kapitalist dünyada «beyin göçü» diye adlandırılan olgunun tartışılmaya başlanması bir raslantı değildi. Söz konusu olan, gelişmiş kapitalist ülkelerin örgütlü bir şekilde ve kitle halinde bilim adamı ve teknisyen satın almasıydı. Bu konuda en ileri giden ABD olmuştur.

Sadece beş yıl içinde, 1962'den 1967'ye kadar, 53 binden fazla bilim adamı, mühendis ve doktor, ABD'ye göç etmiştir(7). Bunlar, Büyük Britanya, Kanada, Norveç, İsviçre, Hollanda ve Yunanistan gibi ülkelere de geldiği kadar, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerinden de geliyordu.

«Beyin göçü», özellikle gelişmekte olan genç ülkeler için kötü sonuçlar doğurmaktadır. ABD'ye göçeden bilim adamı, mühendis ve doktorların içinde, gelişmekte olan ülkelere gelenlerin oranı, 1956'da % 32.9'du. Bu oran, 1967'de % 51.8'e çıktı. Ayrıca her yıl, ABD'de öğrenim gören yabancı öğrencilerin beşte ikisi, sürekli olarak çalışmak üzere burada kalmakta, ülkelere geri dönmemektedirler.

Sürekli bilimsel-teknik uzman göçü, kesinlikle kendiliğinden bir süreç değildir. Bu, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki egemen çevrelerin amaçlı politikasının bir sonucudur.

Yabancı bilim adamı, mühendis ve diğer uzmanların emeğini sadece ABD değil, diğer gelişmiş kapitalist ülkeler de değerlendirmektedirler.

(7) A.B.D. Kongresi Hükümet İşlemleri Komitesi'nin Gelişmekte olan ülkelere ABD'ye beyin göçü ile ilgili raporu, Washington, 1968, s. 2.

ABD'nin, yabancı bilim adamları ve mühendisler yoluyla elde ettiği hazinenin gerçek değeri hesaplanacak gibi değildir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında ABD'ye gitmiş olan Avrupalı bilim adamlarının, bu ülkede bilim ve tekniğin gelişmesinde oynadıkları rolün önemi, herkes tarafından bilinmektedir. Fizik ve kimya dallarında Nobel ödülü almış Amerika'lıların içinde, göçmenlerin sayısının oldukça yüksek olması ilgi çekicidir.

Büyük sanayi tekellerinin acımasız rekabet mücadelesinde, bilim adamları ile bilginler önemli bir yer tutmaktadır. İçinde Yüzbinlerce bilim adamı ve mühendisin çalıştığı muazzam bir buluş araştırma sanayi oluşmuştur. Bunun mevyalarını ise, bilimin üretici güçlerini kendine bağlamış olan sermaye toplamaktadır. Örneğin ABD'de, bilim adamları ile mucitlere verilen patentlerin % 70'i, özel şirketlerin eline geçmektedir⁽⁸⁾

Bilim adamları ve mühendisler için, bu büyük ücretliler ordusu için, kapitalist sömürünün bütün yasaları geçerlidir.

Toplumsal üretimin gelişmesi ve bilimsel-teknik ilerlemenin hızlanmasıyla, bilim adamı ve mühendis sayısı artmaktadır. Fakat şimdilik, orta düzeydeki teknik personelin yerini, yüksek düzeydeki uzmanların alması eğiliminin kendini tamamen kabul ettirdiğini ileri sürmek için bir neden yoktur. Daha henüz gelişmesinin başlangıç aşamasında olan bilimsel-teknik devrimin hızını ve çapını önemsememek de yanlış olur. Üretimin otomasyonunun, sibernetik sistemlerin kullanımının ve bilimin bir araştırma ve geliştirme sanayiine dönüşmesinin daha ileri bir gelişim aşamasında, işgüçlerinin meslekî ve uzmanlık yapısında daha keskin ve belirgin değişikliklerin ortaya çıkması beklenmelidir.

Tekniğin ilerlemesi, emeğin artan ölçüde toplumsallaşmasına yol açmaktadır. İşbölümü, gerek farklı dallarda ve alanlarda olsun, gerekse çalışma tarzlarında,

(8) Scientific American Dergisi, Haziran 1967 sayısı, s. 21.

mesleklerde ve uzmanlık düzeylerinde olsun, işgüçlerinin böylesine çok yönlü bir işbirliğine, geçmişte hiç bir zaman yol açmış değildir. Günümüzde, işbirliği (koope-rasyon) halindeki toplumsal işgücü, kelimenin tam anlamıyla bütün-işçi (toplam-işçi) olarak tanımlanabilir.

Fakat, modern kapitalist toplumun toplama-işçisi, hiçbir şekilde sosyal ve sınıfsal açıdan eşit insanların bütünlüğünü temsil etmez. Bilimsel-teknik devrim; meslek, uzmanlık derecesi ve çalışma tarzı piramidini düzleştirmez; toplumsal üretimdeki mevki hiyerarşisini ortadan kaldırmaz ekonomik zenginlik ve toplumsal mevki basamaklarını yoketmez.

İstatistiklerin gösterdiği gibi, aydınların faaliyet alanlarına dağılımında, genel olarak önemli bir yapısal değişiklik gerçekleşmiştir. Bu, özellikle bilimsel alanda çalışanlar için geçerlidir. Savaştan önce, akademik üvana sahip bilim adamları, büyük bir çoğunlukla öğretim üyesi olmak isterlerdi. Savaştan sonra, sanayi ve diğer ekonomik dallarındaki araştırma alanlarında bilim adamlarına olan talep hızla arttı. Devlet işletmelerindeki, büyük ortaklıkların ve kurumların yönetim kadrolarındaki bilim adamlarının sayısı çoğaldı.

Maddi-nesnel üretimin çeşitli dallarındaki bilim adamı ve mühendis sayısının artmasını dile getiren veriler, toplumun dolaysız bir üretici gücü olarak bilimin artan önemini açıkça gözler önüne sermektedir. Aynı veriler, aydınların, üretimin pratik sorunlarıyla hiç ilgisi bulunmayan bir toplumsal grup olduğu şeklindeki burjuva görüşleri de doğrudan yalanlamaktadır.

Maddi üretimin çeşitli alanlarında çalışan bilim adamlarının, mühendislerin ve diğer uzmanların emeğinin ekonomik fayda derecesini ölçmek oldukça zordur. Fakat bilimsel emeğe, kendisini sömüren sermayeye sağladığı faydanın çok altında bir değer verildiği de şüphe götürmez. Engels, daha geçen yüzyılda şöyle diyordu: «Bilimin, James Watt'ın buhar makinesi gibi tek bir ürünü bile, varlığının ilk elli yılında, dünyaya, baş-

langıçtan buyana bilimin gelişmesi için harcanandan çok daha fazla şey kazandırmıştır.»⁽⁹⁾

Günümüzde bilim, geçmiş çağlara oranla çok daha büyük kaynaklar yutmakta, fakat üretime de **görülme-**miş ölçüde katkıda bulunmaktadır. Üretici güçlerin daha da büyümesi ve üretimin etkinliğinin artması, araştırma ve teknik gelişme alanlarında daha büyük yeni sermaye yatırımlarına ve bilimsel-teknik uzmanlar ordusunun sayıca mutlak büyümesine bağlıdır.

Burjuva iktisatçıları açısından, uzmanların yetiştirilmesi, bilginin üretimi ve yayılması için yapılan harcamalar, insan kaynaklarına yönelik bir çeşit sermaye yatırımıdır. Bu, emek üretkenliğinin artmasına ve bu yoldan kapitalist işletmelerin kârlarının büyümesine yol açar; böylece de, sermaye geriye döner. Büyük işletmelerde, sadece amaca yönelik değil, aynı zamanda temel araştırmalar da yapan, işletmeye bağlı araştırma grupları kurma eğilimi giderek ağırlık kazanmaktadır. Sadece yabancı teorik araştırmalara dayanan işletmeler, eskimiş bilgilerle işgörmekten kurtulamamaktadırlar. Bu ise bunların iç ve dış pazarlardaki rekabet güçleri üzerinde olumsuz etkide bulunmaktadır.

Bilimin üretimde maddeleştirilmesi, sadece buluşların sonuçlarının kullanılmasıyla sınırlı değildir. Üretim sürecinde her mühendis, projeci ya da teknisyen, sahip olduğu birçok teorik kavramı ve bilimsel bilgiyi kullanmaktadır. Modern bilimsel iş örgütlenmesi ve üretim yönetimi, farklı bilimlerin bilgileri üzerinde yükselmektedir. Bu yüzden, bilimin ve hatta genel bilginin sanayideki ve diğer ekonomi dallarındaki pratik kullanımının çapının ölçülemez olduğunu söylemek bir abartma değildir. Aynı zamanda, bilimsel emeğin ekonomik sonuçlarının değerlendirilmesi de artan ölçüde büyük önem kazanmaktadır.

(9) Marks-Engels, Eserleri, Cilt 1., s. 509.

Kapitalist ülkelerin çoğunda, araştırma ve geliştirme ile uğraşan kurumlar; genel olarak üniversiteler ve diğer yüksek okullar, özel bilimsel enstitüler, devlet kuruluşları, çeşitli bakanlıklara bağlı örgütler, bağımsız örgüt statüsüne sahip yarı resmi araştırma enstitüleri ve özellikle sanayide görülen özel kuruluşlardır.

ABD'de ve Batı Avrupa ülkelerinde temel araştırmaların ağırlığı, üniversite ve kolejlerdeki profesör, asistan ve öğrencilerin omuzundadır. Birçok önde gelen üniversite, özel işletmelerle ve devlet kuruluşlarıyla yaptıkları anlaşmalar doğrultusunda tamamen ticari amaçlarla araştırma çalışmaları yapmaktadır. Yüksek okul yöneticileri, daha avantajlı anlaşmalar yapmak amacıyla, temel araştırmaların yanı sıra sık sık amaca yönelik pratik araştırmalarda bulunmayı da üslenmektedirler.

Sermaye, genel olarak bilim adamları, mühendis ve diğer uzmanların emeğinde, bunların bütün çabalarını tek bir amaca, kapitalistler için daha yüksek kârlar elde etmeye yönelterek sonuna kadar faydalanma olanağına sahiptir. Zaten ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesinin ekonomik anlamı da burada yatar.

Aydınların; eğitim, sağlık ve kültürün gelişmesindeki önemleri de doğal olarak çok büyüktür.

Doktorluğun, öğretmenliğin, bilim adamlığının ve mühendisliğin birer kitle mesleği haline gelmelerinden buyana, bu aydın gruplarının ekonomik ve sosyal durumlarında birçok değişiklikler olmuştur. Yaratıcı aydınların sayısının sürekli artması şeklindeki kapitalizmde etkin olan başlıca eğilim, özünde, bunların ilerleyen proleterleşmesi eğilimidir. Bu eğilim, aydınların yaşamlarının ve faaliyetlerinin birçok alanında ortaya çıkmaktadır. Özellikle söz konusu olan, fikir emeği harcayanların sermayeye gerçek şekilde tâbi olmasıdır. Bunlar, sayıca çok sınırlı bir kesimin dışında ücret karşılığında çalışırlar. Eskiden üretimle ilişkisi olan bir mühendis, kural olarak yönetici durumunda olur, fab-

rika sahibine, ya da fabrikanın, işletmenin veya kurumun en üst yönetimine yakın bir mevkide bulunurdu. Şimdi ise, bilimsel-teknik uzmanların büyük çoğunluğu, yöneticiler ya da sorumlu müdürler değil, sadece yüksek düzeydeki kalifiye emeğin sıradan uygulayıcılarıdır. Fabrika sahibi ile mühendis arasında eskiden görülen kişisel ilişkiler artık kaybolmaktadır. Bilim adamları, mühendisler ve diğer yüksek düzeyde kalifiye uzmanlar genellikle büyük topluluklar halinde bir araya getirilmiştir. Bunların her biri, burada kendisine verilen görevi yerine getirir, aynı fabrika disiplinine uyar ve yöneticilerin denetim ve gözetimi altında çalışır.

Aydınların proleterleşmesi sürecini tam anlamıyla karakterize edebilmek için, bunların birçoğunun iş garantisine sahip olmadığını da eklemek gerekir. Örneğin, Amerikan «Business Week» dergisine göre, her dört kimyagerden biri işsizdir; 1972'de 10 bin hukuk mezunu iş bulamamıştır. Öğretmenlerden ve pedagojik kolejleri daha yeni bitirmiş gençlerden oluşan binlerce kişilik bir işsizler ordusu mevcuttur. Genel ortalama işsizlik oranı % 5.6 iken, üniversiteden daha yeni mezun olmuş olanlar arasındaki işsizlik oranı % 8 dir.⁽¹⁰⁾ Daha da önemlisi, üniversite mezunlarının son yıllarda karşılaştıkları bu işsizlik ve iş bulma güçlüğü, asla geçici bir olgu değildir. Konuyla ilgili uzmanların tahminlerine göre, öğretmen fazlası 1980'de iki milyona ulaşacaktır⁽¹¹⁾ Sözkonusu dergiye göre, kreş öğretmenlerinden felsefe doktoru unvanına sahip üniversite doçentlerine varana kadar bütün pedagoglar, işsizlik tehlikesiyle karşılaşacaklardır. Aynı bilimsel-tahminlere göre, 1980'de üniversite mezunları arasındaki işsiz sayısı (kendi mesleği dışında çalışanlar da dahil olmak üzere) 1.5 milyona ulaşacaktır. Bununla ilgili olarak

(10) Business Week Dergisi, 23 Eylül 1972 sayısı, s. 48.

(11) a.g.ö., s. 50.

«Business Week» şöyle demektedir: «Amerikan toplumu için bu olgunun yol açacağı sonuçları tasarlamak güçtür; ABD tarihinde halka en sevimsiz görünen bir savaşın yol açtığı bir yozlaşma ortamında eğitim gören ve edindiği bilgilere uygun işler bulmasına olanak vermeyen bir emek piyasasına itilmiş bulunan kuşak için psikolojik yabancılaşmanın çapını ölçmek güçtür.»⁽¹²⁾

Daha sonra Dergi, yüksek okul mezunları arasındaki artan işsizliğin nedenlerinin temeline inmeye çalışmaktadır. Diğer şeylerin yanında, 1950 ve 60'larda ekonomide oldukça yüksek bir gelişme hızı görüldüğü ve ABD hükümeti, Sovyetler Birliği'nin ilk yapma uydusu uzaya fırlatmasından sonra bu ülkeyi bilim ve teknoloji alanlarında geride bırakmak amacıyla üniversitelere uzay tekniğindeki araştırma ve geliştirmelerde kullanılmak üzere büyük kaynaklar ayırdığı için, yüksek düzeyde kalifiye uzmanların sayısının arttığı belirtilmektedir. Fakat ABD ekonomisindeki refah (patlama), daha sonra gerilemiş ve devlet kasasından eğitim kurumlarına ayrılan fonlar büyük ölçüde azaltılmıştır. Hükümet ve federe devletler, okulların giderlerini bile güçlükle karşılayabilmektedirler.

Sıralanan bu faktörler, gerçekten de uzman sayısının artmasında rol oynamıştır. Fakat uzman «fazla»sının baş nedeni, doğrudan kapitalist sistemin özünü (üretim anarşisi, sınırsız kâr hırsı, korkunç rekabet) ilgilidir. İşsizlik, bu sistemin kaçınılmaz bir özelliğidir ve diğerlerinin yanısıra diploma sahibi ve üniversite mezunu uzmanları da kapsamına alır.

Yüksek düzeyde kalifiye uzmanlar arasındaki işsizlik, aynı zamanda Batı Avrupa'da da ciddi bir sosyal sorun haline gelmiştir. İstatistik el-kitaplarında, Batı Avrupa'da işsiz kalmış mühendis, bilim adamı ve diğer uzmanların sayısı hakkında kesin verilere rastlanmamaktadır. Fakat insanların yardım için başvurdukları sendika örgütlerinin yayınları, bütün Batı Avrupa ül-

kelerinde uzmanlar arasındaki işsizliğin hızla arttığını göstermektedir. Örneğin Hollanda'da, yönetici personel arasındaki bildirilen işsiz sayısı, Kasım 1970'den Nisan 1972'ye kadar iki katına çıkmıştır. Büyük Britanya ve Fransa'da, aynı kategoriden bildirilen işsiz sayısı, 1968-1972 arasında iki katına ulaşmıştır. İşsizlik, özellikle kolej mezunları arasında hızla artmaktadır.⁽¹³⁾

Kapitalizm için çok belirleyici olan emeğin dışsallığı, emeğin yabancılaşması gibi bir olgudan söz etmezsek, aydınların proleterleşmesi sürecinin analizi çok eksik kalır.

Bilindiği gibi, emeğin dışsallığı, emeğin yabancılaşması denince, sözcüğün geniş anlamıyla, insan faaliyetinin ve onun sonuçlarının, insanın üzerinde ege-men ve ona düşman olan bağımsız bir güce dönüşmesi anlaşılır. Emeğin kendine yabancılaşması ile ilgili olarak Marks, işçinin çalışmasında kendini olumlamayıp olumsuzladığını reddettiğini; kendini mutlu değil, tersine mutsuz hissettiğini; özgür fiziksel ve zihinsel enerji oluşturmadığını yazar. Marks «İşçi çalışması, bu yüzden gönüllü bir çalışma olmayıp bir zorlamadır, *zorla çalışmadır*. Bu nedenle bu çalışma, bir ihtiyacın giderilmesi değil, tersine, yalnızca kendi dışındaki ihtiyaçları gidermede bir araçtır... Nihayet emeğin işçi açısından dışsallığı, onun kendisine değil de, bir başkasına ait olmasında görülür.»⁽¹⁴⁾ diyordu.

Günümüz kapitalizmi, yabancılaşmanın bu biçimlerini, büyük ölçüde fikir emeği harcayan insanlar içinde de geçerli kılmıştır. Bunlar da, emeklerinin ürünlerini, kendilerine yabancı ve düşman bir zenginlik olarak yaratmaktadırlar; çünkü bizzat bilim ve teknik ve bunlar sayesinde kazanılanlar, sermayenin güçleri olarak ortaya çıkmaktadır. Hiç bir şeyden çekinmeden

(13) Sa Rubeşom Dergisi, sayı 14, 1973 Moskova, s. 4.

(14) Marks-Engels, Eserleri, Ek Cilt, Birinci Kısım, s. 514.

özgür yaratıcılık alanına el atan sermaye, bilimi ve kültürü kendine tabi kılar, aydınların görüş ve düşüncelerine el koyar, onların emeğini, içindeki bireysel çizgileri ve yaratıcı humanist özü eleyerek kişiliksizleştirir.

Fakat, aydınların proleterleşmesini, fikir emeği harcayan bütün insanların proleter, yani işçi sınıfının bir bölümü haline gelmesinin tamamlanmış bir süreci olarak göstermek haksız bir abartma olur. Aydınların proleterleşmesi, çok uzun ve tamamlanmaktan henüz çok uzak olan bir süreçtir. Bu süreç, aydınlar arasında sosyo-ekonomik ve sınıfsal farklılaşmanın artan ölçüde hızlanmasına, bunların büyük çoğunluğunun uzlaşmaz üretim ilişkileri sistemine dahil edilmesine yol açar ve böylece, kapitalist toplumun sınıfsal ve sosyal çelişkileri genişler ve derinleşir.

Kapitalist toplumun sınıf uzlaşmazlıkları, emeğin sosyal heterojenliği (ayrı türdenliği) söz konusu olduğunda, çeşitli görünüş biçimleriyle ortaya çıkar. Sıradan bir mühendis, sadece teknik işlevler yapıyor ve üretimin özgüllükleri onu işçi ile aynı koşullar içine sokuyor olsa bile, yine de kapitalizmde bir insanı diğerinden ayıran sosyal sınırlar yok olmaz.

Mühendis ve bilim adamı olmanın sağladığı itibar, kamuoyunda belli bir ilgi çeker. Chicago Üniversitesine bağlı Ulusal Kamuoyu Araştırmaları Merkezi, 1947 ve 1963 yıllarında şu ya da bu mesleğin sağladığı itibarı saptamaya yönelik anketler düzenlemişti. Ankette 28 meslek ele alınmıştı.

İtibar, örneğin zenginlik gibi, nicelik olarak ölçülebilecek birşey değildir. İtibar, sözkonusu sosyal ya da mesleki gruba kamuoyunda verilen göreceli değerdir. Bir mesleğe kamuoyunun itibar ölçülerine göre verilen değer, her zaman söz konusu grubun toplumdaki objektif ekonomik ve sosyal konumuna tekabül etmez. Bir tefeci, kamuoyuna göre sıranın en sonunda yer alsa bile, bu, hiç bir zaman onun kapitalist toplumun

sosyal basamaklarının en altlarında durduğu anlamına gelmez.

Burada belirleyici olan, daha başka birşeydir: Anket sonuçlarına göre, bütün bilimsel meslekler, 1963'de 1947'ye oranla daha üst bir basamağa çıkmıştır. İtibar bakımından bilim adamı üçüncü, mühendis ise 20. sırada yer almaktadır⁽¹⁵⁾. Fakat bu, sıradan bir mühendisin bile, sosyal-mesleki statü açısından bir uzman işçi düzeyine indiği anlamına gelmemektedir. Mühendislik statüsü, işçiler için, böyle kaldıkları sürece erişilmez olan belirli özellikler içermektedir.

Bilimsel ve teknik faaliyetin özellikleri, iş örgütlenmesi sistemine ve bilimsel toplulukların yönetilmesine belli bir özgüllük verir!

Sayırsız araştırmalar ve deneysel veriler göstermektedir ki, endişeli olduğu ve sürekli iç huzursuzluk durumunda bulunduğu sürece, yaratıcı kişiliğin, büyük bir verimle çalışması olanaksızdır ve ondan, kendini işe tamamen vermesi beklenemez.

Sanayi işletmelerinde ve diğer işletmelerde çalışan işçilere uygulanan bir denetim ve gözetim politikasıyla ve bilim adamlarının, uzmanların, yaratıcı faaliyet gösterenlerin çalışma sürelerinin sıkı bir şekilde düzenlenmesiyle, bilimsel yaratıcı faaliyetin desteklenip özendirilmesi kesinlikle uyusmaz.

Araştırma laboratuvarlarında, proje ve inşaat bürolarında çalışan bilimadamları ve mühendisler, fabrika işçisinden daha fazla bir özerkliğe sahiptirler. Ama bunlar da, kendilerine verilen görevleri yerine getirirler. Aynı zamanda somut araştırma ve geliştirme konusunun seçiminde de, kişisel katkıları belli bir önem taşır.

Araştırma ve planlama kurumlarının yönetimi, emek etkinliği ve üretkenliği büyük ölçüde içinde ça-

(15) Ulusal Bilim Vakfı 14. Yıllık Raporu, Washington, 1965, s. 38.

lıştığı ortama bağılı olan yaratıcı kişilikler topluluğunu da kapsamına aldığından, böyle bir topluluğun yönetimi, işçileri yönetenlere oranla daha liberal görünür. Fakat bu, hiç bir zaman yüksek düzeyde kalifiye uzmanların kapitalist sömürüye maruz bulunmadıkları anlamına gelmez. Kapitalizmde, üretim alanındaki insanlar arasında görülen ilişkiler, özellikle tâbi olanlarla yöneticiler arasındaki karşılıklı ilişkiler, zorunlu olarak burjuva üretim ilişkilerinin damgasını taşırlar.

Yöneticiler, belli özgül, ekonomik çıkarlar çerçevesi içinde varolur, düşünür ve çalışırlar. Sanayi laboratuvarlarındaki araştırma faaliyetinin ana yönünü bilim adamları ve mühendisler değil, kendi işlerinin çıkarları doğrultusunda işletmelerin efendileri belirler.

Hemen hemen bütün kademelerinde ücret karşılığı çalışanların yer aldığı hiyerarşik bir yönetim mekanizması kuran tekeller, böylece kapitalist ekonominin temellerinin korunması ve sağlamlaştırılması gerektiğine ekonomik bakımdan eğilim gösteren ve psikolojik bakımdan buna inanmış olan teknokrat bir seçkinler azınlığı oluştururlar ve bunları kendi çıkarları için kullanırlar. Egemen sınıf, elbette en üst düzeydeki yöneticilerine, en büyük ve en yetenekli bilim adamlarının ya da mühendislerin statüsü ile karşılaştıramıyacak ölçüde yüksek bir maddi zenginlik ve itibar sağlar.

Bilimsel-teknik personel ile sanayi laboratuvarlarının yöneticileri arasındaki uyuşmazlıkların kaynağı, kapitalist üretimin amaçları ve nitelikleridir. Öte yandan, bilim adamları ve mühendislerin yaşamlarının ve çalışmalarının çeşitli yanları da, uyuşmazlıklar için dolaysız bir neden olabilir.

Bilimsel çalışmanın sonuçlarını değerlendirmedeki ölçütler, başlıbaşına bir uyuşmazlık nedenidir. Yöneticilere göre, verilen görevi zamanında yapan başarılıdır. Böyleleri, prim vb. yollarla ödüllendirilir. Bilim-

sel başarının genel ölçüsü ise, bilimsel gelişmenin sağladığı ticari başarıdır. Gelgelelim, ticari başarı sağlayan her çalışma, gerçek anlamda bilimsel bir değere sahip değildir.

Bilimsel-teknik uzmanlar, herşeyi gizli tutma, dışarıya duyurmama durumundan sıkılırlar. Düşüncelelerini ve araştırma sonuçlarını diğer uzmanlarla rahatça tartışmak, düşünce alış verişinde bulunmak ve bilimsel çalışmalarını serbestçe yayınlamak isterler. Amerika'da yapılan bir araştırma sonucunda, en büyük altı Amerikan şirketinde çalışan bilim adamlarının ve mühendislerin dörtte üçünün, yeteneklerinden yöneticilerin çok dar sınırlar içinde yararlandıkları ve kendilerinden sadece bir başarı vadeden ve kâr getirmeye aday olan konularda araştırma ve deney yapılmasının istendiği görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır.⁽¹⁶⁾

Bilimsel kuruluşları baskı altına almanın en sık başvurulmuş yolu, belli çalışmaların ve araştırmaların özel bankalar, vakıflar ve benzeri kuruluşlar tarafından finanse edilmesi suretiyle bunların faaliyetlerinin düzenlenmesi politikasıdır. Örneğin, araştırma ve deney tesislerini geliştirmek için daha fazla maddi kaynağa sahip olmak isteyen bir üniversite, bu finansmanı üslenmeye hazır olan işletmenin isteğine göre davranmak zorunda kalır.

Bir örnek olarak, ABD'de refah vakıfları diye adlandırılan fonları ele alalım. Bilindiği gibi ABD'de Rockefeller, Carneige ve Ford vakfı gibi kuruluşlar, birçok üniversite ve araştırma kurumunu finanse etmektedirler. Söz konusu vakıflar tarafından gönüllü olarak finanse edilen projeler dikkatlice incelendiğinde, tamamen belli bir eğilim ortaya çıkar: Bu vakıflar, özellikle, Rand Corporation, Stanford Araştırma Ensti-

(16) W Kornhauser, *Scientists in Industry: Conflict and Accommodation*. (Sanayide Bilim Adamları: Çatışma ve Uyum) Los Angeles, 1963, s. 139-140.

tüsü, Savunma Analizleri Enstitüsü, Brooklyn Enstitüsü, Harvard ve Columbia Üniversitelerinin Rusya Araştırmaları Merkezleri benzerleri v.b., askeri-politik ve askeri-stratejik araştırmalarla uğraşan kurumlara karşı cömerttir.

Önde gelen üniversitelerin kendi araştırma merkezlerine ve laboratuvarlarına sahip olmaları dışardan iyi birşeymiş gibi görünür. Buralarda; profesörler, asistanlar ve üst sınıflara mensup öğrenciler bilimsel çalışmalar yaparlar. Fakat daha avantajlı siparişler alma çabası, üniversitelerin artan ölçüde ordu-sanayi karmaşasına (kompleksine) bağımlı hale gelmesine yol açmaktadır.

ABD'de bilimin askerîleştirilmesi, sadece askeri amaçlarla yapılan araştırmalara üniversitelerin de dahil edilmesinden ibaret değildir. Çeşitli kurumlarda çalışan çok sayıda bilim adamı ve teknik uzman, ordu-sanayi karmaşasıyla işbirliğine zorlanmaktadır. Ticari olmayan ya da kâr getirmeyen kurumlar olarak adlandırılan gruptaki onlarca araştırma enstitüsü, aslında askeri araştırmalarla uğraşmaktadırlar.

Bu gruba; üniversite, kolej ve resmi araştırma enstitülerinden başka, «Rand Corporation» tipindeki kurumlar da dahildir. ABD Hava Kuvvetlerine bağlı, ticari olmayan bir araştırma grubu olarak kurulmuş «Rand Corporation», daha sonra biçimsel olarak bağımsız bir kurum statüsü almıştır. Bu değişikliğin nedeni, yüksek düzeyde kalifiye sivil uzmanların askeri araştırma ve geliştirme programlarında çalışmalarını sağlamak için daha uygun bir ortam oluşturmaktır. «Rand Corporation» da, bilimin çeşitli dallarından çok sayıda uzman çalışmaktadır. Bu kuruluş, füze tekniğinden, yapay uydulara ve astronomiye kadar Hava Kuvvetlerini ilgilendiren bütün konularda araştırma yapmaktadır. Aynı zamanda, ekonomik ve sosyal sorunlardan, «savaş oyunları»nın hazırlanmasına dek uzanan

çeşitli stratejik sorunlar da bu kuruluşun ilgi alanına girmektedir.

1961'de «Rand Corporation»da çalışan uzmanların bir bölümü, buradan ayrılarak yeni bir bilimsel merkez kurdular; böylece yine askeri-teknik araştırmalarla uğraşan Hudson Enstitüsü doğdu. Amerikan basınının haberlerine göre, ABD'de «Rand Corporation» türünden 100-150 kadar kurum vardır.

Savunma Bakanlığından emekliye ayrılmış eski askerî memurlar, bu araştırma merkezlerinde yüksek mevkilere gelmektedirler. Gelirlerinin tamamını ya da en büyük bölümünü askeri siparişlerden elde eden bu araştırma merkezleri, askerî makamlar ile silah sanayii arasında bir yer almaktadırlar. Bunlar, ordu-sanayi karmaşasının önemli bir halkasını oluşturmaktadırlar.

Bilim adamları, yapılan deneyler ve bunların doğurabileceği hatalı sonuçlar üzerinde hak sahibi olmayı talep etmekte, tüm yanlış davranışlardan ve görüşlerden sorumlu tutulmak istememektedirler. Belirsiz sonuçlar karşısında duyulan korku ve endişe, en çok yeni görüş ve buluşlar getirme isteğini köreltmektedir.

Bilimsel-teknik uzmanlar ile işletme yöneticileri arasında sert tartışmalara yol açan ciddi bir sorun da, kalifiyeliğin mükemmelleştirilmesidir. Bilimin ve teknolojinin günümüzdeki gelişmesi, uzmanların, bilgilerini sistematik bir çalışmayla ve düzenli olarak yapılan kısa süreli kurslar vb. yollarla mükemmelleştirememeleri halinde, kalifiyeliği çok kısa sürede geçersiz kılmaktadır. Günümüzdeki teknik uzman son derece dar bir uzmanlaşmanın, faaliyet alanını ve iş bulma olanaklarını kısıtladığının bilincindedir.

Sermaye, bilim adamının yeteneklerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak ve onun emeğinin büyük bir kısmına el koymakla yetinmez. Bunun yanı sıra, bilim adamının ve mühendisin emeğini kişiliksizleştirmeye de çalışır. En önemli buluşların ve keşiflerin ya-

raticıları, çoğu kez karanlıkta kalırlar; bunların bilimsel emeklerinin sonuçları, sadece işletmelerin markasını taşır.

Bazı araştırmacılar, sanayi laboratuvarlarında ve hatta araştırma merkezlerinde, yetenekli bilim adamlarının ve mühendislerin çok ender olarak yönetici durumuna getirildiklerini belirtmektedirler. Bunun nedeni, böylesi yöneticilerin, iş dünyasının faydacı pragmatizmi ile uyuşamayacak kadar aşırı bilimsel bir liberalizme eğilimli olmalarından duyulan korkudur. Orta düzeyde bir bilim adamı ya da mühendis, yöneticilik görevine getirildiğinde, patronlarına karşı daha az «inatçılık» yapar ve daha çok hizmet aşkı duyar. Bütün davranışlarını, kendi geleceğinin bağlı olduğu en üst yönetimin isteklerine göre ayarlar.

SENDİKALAR VE FİKİR EMEKÇİLERİ

Bilim adamları, mühendisler, öğretmenler ve diğer uzmanlar, kendi deneyimlerine dayanarak, ne yeteneğe ve büyük yaratıcı kişiliğe sahip olmanın, ne de mesleklerinin karmaşıklığının ve yüksek düzeydeki kalifiyeliliğinin, durumlarını sağlama almak bakımından yeterli bir güvence sağlamadığını, sermayenin keyfiliğinin ve despotluğunun ücretli işçilerin, kendi hak ve çıkarlarını korumak için girişecekleri kollektif eylemlerden başka hiç bir yoldan sınırlanamıyacağını her geçen gün daha çok kavramaktadırlar. Çok sayıda aydın, ortak eylemlerin etkinliğinin, büyük ölçüde, ücret karşılığı çalışan kişilerin örgütlenme biçimine, bu örgütlerin yönetiminin karakterine ve mücadele için ortak bir platform hazırlama olanaklarına bağlı olduğunu görmektedir.

İşçi hareketinin pratiği, emekçilerin ekonomik çıkarlarının korunmasında, örgütlenmenin etkin bir biçimi olarak sendikaları ortaya çıkarmıştır. Aydınların büyük çoğunluğu, bu birleşme biçiminin en uygun örgütlenme olduğu görüşüne henüz varmış değillerdir. ABD, Büyük Britanya, Fransa ve diğer kapitalist ülkelerde, çok çeşitli tipte uzmanların ve bilim adamlarının meslek örgütleri vardır. Bunların bir bölümü

tam bir sendika, bir bölümü bilimsel dernek, bir başka bölümü ise, pratiklerinde sendikal taktik yöntemlerini mesleki dernek ve birlik faaliyeti ile birleştiren örgütlerdir.

Birlikler, günlük pratiklerinde üyelerini mesleki bilgilerini artırmaya teşvik etmekte, onlara teknik ve diğer bilgiler sağlamakta, iş bulmada kendilerine yardımcı olmakta, bilimsel sorunları tartışmakta, fakat genel olarak işverenlerle toplu sözleşmelere girmemektedirler. Böylesi örgütlerin yöneticileri, yüksek düzeyde kalifiye uzmanlar ile işletme, kurum, bilimsel enstitü ve eğitim kuruluşlarının müdürleri arasındaki çıkar uyuşmazlığını göremedikleri için, söz konusu kurumların temsilcilerinin bu örgütlere girmesini bile teşvik etmektedirler.

Sendikaların aydınları birleştirmesi, oldukça yeni bir olgudur ve ancak son yirmi yıldır bu sendikalar önemli bir rol oynamaya başlamışlardır. Aydınların büyük bir bölümü sendikal örgütlenme içinde olmadıkları halde, sendikal hareketin, yüksek düzeydeki uzmanların çeşitli kesimleri üzerinde artan ölçüde etkide bulunduğu şüphe götürmez. Bu etki, özellikle, çeşitli kuruluşların sendikalara büyük ölçüde yaklaşmalarında ve üyelerinin, ekonomik durumlarını düzeltmek için aktif çabalara girmesinde görülmektedir. İş, tek tek birlik ve örgütlerin, üyelerinin hak ve çıkarlarını temsil etme konusunda yöneticilerle açık çatışmayı göze almalarına kadar varmıştır. Bazen şu ya da bu birliğin, sendikadan nerede ayrıldığını kesin olarak saptamak bile mümkün olmamaktadır. Bunlar, üyeleri adına yöneticilerle pazarlığa oturmakta; ücretleri, çalışma koşullarını ve diğer özgül talepleri kapsayan sözleşmeler imzalamaktadırlar. Sendika gibi çalışan birliklere örnek olarak, Büyük Britanya'daki Elektrik Mühendisleri Birliği ve Kimya İşçileri Birliği gösterilebilir.

Aydınların meslek örgütlerinin karakter ve amaçla-

rının tanımlanması üzerine yoğun tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalar sırasında, sadece fikir emeği harcayan insanların görüşlerindeki çeşitliliği göstermekle kalmayıp, ayrıca daha önemli bir şeyi de dile getiren bazı ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar aydınların zenginlik durumlarının, mevkilerinin ve çıkarlarının çok geniş bir sosyal yelpaze oluşturduğunu bir kere daha kanıtlamaktadır. Bu durum, doğal olarak, aydınların meslek örgütlerinin kollektif eyleminin strateji ve taktiklerini saptamada da etkili olmaktadır.

Tecrübeler, tek tek uzmanların ya da uzman gruplarının, ne kadar çok ayrıcalığa sahip olurlarsa, sendikal örgütlenmeye o kadar az ilgi duyduklarını ve tersine, durumları ne kadar az güvence altında olursa, sendikal harekete o kadar yakın olduklarını açıkça göstermektedir. Öğretmenler gibi çok büyük bir aydın grubunu sendikal mücadele yoluna girmeye iten nedenler incelendiğinde, önceki saptamanın doğruluğu çok daha net bir şekilde ortaya çıkar.

Bazı ülkelerde, kısa bir süre öncesine kadar öğretmenlerin durumu oldukça iyi kabul edilirdi: Çok fazla yüklü olmayan bir işgünü karşılığında oldukça yüksek bir maaş. Fakat, zamanla kapitalist ülkelerdeki öğretmenlerin durumu, diğer aydın meslek gruplarına oranla çok daha kötüleşti. Son yirmi yıl içinde, öğretmenler ile örneğin avukat, doktor ya da bilim adamlarının yaşam düzeyleri arasındaki uçurum özellikle derinleşti. 1960'ların sonunda, öğretmen maaşları işçi ücretlerine ya da orta düzeyde kalifiye memurların maaşlarına yaklaşmıştı; oysa yukarda sıralanan uzmanlar, % 50-100 daha çok kazanıyorlardı. Öğretmen; gerek bilimsel yayınlar yapma, gerek yüksek akademik ünvanlara sahip olma, gerekse meslekî itibarı açısından, örneğin bir üniversite doçenti ile aynı olanaklara sahip değildir. Öğretmenin çalışma koşulları, bunlarınkinden daha az elverişlidir. Okul, derslik ve öğretmen sayısının yetersizliği, öğretmenlerin aşırı yorulmalarına ne-

den olmaktadır. Özellikle ilk ve orta okullarda öğrenci sayısının yüksek olması, öğretmenleri, hem okulda ders verirken, hem de evlerinde öğrencilerin ev ödevlerini kontrol ederken aşırı çaba harcamaya zorlamaktadır. Doğrudan okullardaki eğitimle ilgili önemli kararların alınmasına öğretmenlerin de katılması ender görülen birşeydir. Neden, sonuçsuz kalmamakta ve böylece birçok kapitalist ülkede öğretmenler, hak ve çıkarları uğruna mücadeleye girmektedirler.

1960'lar, ABD ve Büyük Britanya'daki öğretmenler için mücadelenin biçim ve yöntemleri açısından belli ölçüde bir dönüm noktası olmuştur. New York'da ilk öğretmen grevi 1962'de oldu. O zamandan beri, grev mücadelesi giderek büyümektedir. Aynı şehirdeki 1968 Sonbahar grevleri, sözcüğün tam anlamıyla eğitimi felce uğrattı: 60 bin öğretmen iş bırakmış ve 1 milyon öğrenci, bir sonraki ders yılma kadar düzenli ders yapamamıştı⁽¹⁾. ABD'nin diğer şehirlerinde de öğretmen grevleri görüldü.

Öğretmenler, aylıklarının yükseltilmesini, sosyal haklarının genişletilmesini, eğitim sistemi üzerinde söz sahibi olmayı, daha iyi çalışma koşulları sağlanmasını, işgününün sınırlanmasını, okulda ve evde yaptıkları fazla mesailerin ödenmesini, kendilerine dersle doğrudan ilgisi olmayan görevlerin verilmemesini, sınıf başına düşen öğrenci sayısının kısıtlanmasını, sadece yüksek makamların işi olarak kabul edilen eğitim politikasının saptanmasına kendilerinin de katılmasını ve diğer bazı haklar tanınmasını talep ediyorlardı.

Öğretmenlerin mücadelesi belli sonuçlara ulaştı. Son yıllarda, öğretmenler ile diğer bazı aydın gruplarının gelir düzeyleri arasındaki fark biraz azaldı. 1960'ların sonunda ABD'de, öğretmen örgütleri ile eğitimle

(1) Urofsky Melvin J., Why Teachers Strike? Teachers Rights and Community. (Öğretmenler Niçin Grev Yapıyor? Öğretmen Hakları ve Toplum), New York 1970, s. 2.

ilgili resmî makamlar arasında yapılan sözleşmeler çerçevesinde çalışan öğretmen sayısı 300 bini buluyordu⁽²⁾. Ayrıca 900 bin kadar öğretmen de, okul müdürlerinden, mahalli meslek örgütlerini tanımayı ve onlarla sözleşmeler yapmayı kabul ettiklerini bildiren yazılı belgeler sağlamışlardı⁽³⁾

Bu yapılan sözleşmeler, elbette bütün Amerikan öğretmenlerini kapsamaktadır ve öğretmenlerin hepsi belli örgütlere üye değildirler. Ayrıca, bizzat bu örgütler de, mücadelenin amaç ve yöntemleri açısından birçok önemli farklılıklar göstermektedirler. Örneğin United Federation of Teachers (Birleşik Öğretmenler Federasyonu), öğretmenler ile yetkili resmî makamlar arasında ciddi zıtlıkların varolduğunu kabul eden sendikal bir örgüttür. Buna karşılık National Education Association (Ulusal Eğitim Birliği), okul müdürleri örgütüne üye oldukları takdirde, öğretmenler ile müdürler arasındaki uyuşmazlıkların örgüt çerçevesi içinde bir çözüme bağlanmasının mümkün olduğu görüşünü her zaman savunmuştur. Öğretmenlerin çoğunluğunun, Birleşik Öğretmenler Federasyonu'nda değil de, Ulusal Eğitim Birliği'nde örgütlenmiş olmaları ilgi çekicidir. Fakat bunların eğilimi, daha çok kendi özgül mücadele biçim ve yöntemleriyle, sendikal harekette yer alma doğrultusundadır.

Ulusal Eğitim Birliği, küçük kentlerdeki ve kırsal alanlardaki öğretmenleri bünyesinde barındırırken, Birleşik Federasyon'un daha çok New York, Detroit, Philadelphia, Cleveland, Boston, Chicago, Washington ve Baltimore gibi ABD'nin en büyük sanayi ve yönetim merkezlerindeki öğretmenleri temsil ettiği özellikle belirtilmelidir.

Öğretmenlerin sendikal hareketi, Büyük Britanya'

(2) Blum, Estey, Kuhn, Wildman, Troy: *White Collar Workers* (Beyaz Yakalı İşçiler), New York, 1971, s. 135.

(3) a.g.e.

da ABD'dekinden çok daha büyük boyutlara ulaşmıştır. Burada da, öğretmenleri sendikal harekete ulaştıran yol, düz ve engelsiz olmamıştır. Öğretmenler, ilk başta birliklerin üyesiydiler ve uzun süre, itibar nedenlerinden dolayı işçi sendikalarının bazı elemanlarını devralmaya karar veremediler. Zamanla öğretmen örgütleri objektif ekonomik koşulların etkisiyle, bu birliklerin alışılmış pratiklerini sendikal eylemlerle birleştirmeye başladılar. Fakat bu ikili politika, istenilen sonuçları vermekten uzak kaldı. Nihayet National Union of Teachers (Ulusal Öğretmenler Birliği), bir meslek örgütü olmaktan çıkıp mücadeleye kararlı bir sendika haline dönüştü. Üyeleri ise, itibarlarını düşünmeden grev mücadelesine girmeyi kararlaştırdılar. Bunun tek doğru karar olduğu, kısa sürede görüldü; çünkü bu sayede öğretmenlere daha yüksek maaşlar ve daha iyi çalışma koşulları sağlayan sözleşmelerin yapılması mümkün oldu.

Öğretmenler gibi diğer birçok aydın meslek üyeleri de, meslek örgütlerinde kalmaya devam etme ya da sendikal örgütlenmeye girme konusunda kararsızdılar. 1960'ların sonunda ABD'de, mühendislerin sendikalara üyelik durumlarını ve bu örgütlere karşı tavırlarını ortaya çıkarmak için bir soruşturma yapılmıştı. Soruşturma sonunda, kendilerine soru yöneltilen mühendislerin yalnızca % 2'sinin sendika üyesi olduğu ortaya çıktı. Sendikalara girmek isteyip istemedikleri sorusuna, mühendislerin % 25'i «evet», % 75'i «hayır» cevabını vermişti. Mühendislerin çoğunluğu (% 70), çeşitli birliklere ve meslek örgütlerine üye olduklarını söylemişlerdi. Fakat soruşturmaya katılan mühendislerin yarıdan fazlası (% 56), daha yüksek ücretler ve daha iyi çalışma koşulları sağlayabilecek tek örgütün ancak sendika olduğu görüşündeydiler⁽⁴⁾.

Yani mühendislerin çoğunluğu, ücretlilerin ekono-

(4) Industrial Research Dergisi, Şubat 1970 sayısı, s. 79.

mik durumlarının düzeltilmesinde sendikayı etkili bir araç olarak tanımlamışlardır. Fakat o zaman, bunların sendikaya girmelerini engelleyen şeyin ne olduğu sorusu ortaya çıkıyor.

Bu sorunun birden fazla karşılığı vardır. Birçok mühendis, birliklerin sendikaya dönüştürülmesi halinde meslekî statülerinin düşeceği görüşündedir. Bir kısım bilim adamı ve teknisyen, yüksek düzeyde kalifiye uzmanların çalışma koşullarının işletmenin ya da kurumun yönetimi ile kendi aralarında düzenlenmesi gerektiğini kabul etmektedir. Sendika ise, bütün üyeleri adına kollektif (toplu) pazarlık yapar; bu durum, bunlara göre, ücret ilişkisi içinde bulunan farklı kategorilerin ücretlerinin aynı olmasına yol açabilir.

Mesleki statülerinin değerini yitireceği korkusu, mühendislerin, daha az kalifiye teknik personel ile, örneğin teknikerlerle, aynı örgüt içinde —bu örgüt sendika bile olsa— yer almak istememelerinin nedenlerinden biridir. Fransa'da teknikerler sanayi sendikaları içinde özerk gruplar halinde örgütlenmeyi tercih etmektedirler. Mühendisler ise kendi özel sendikalarına sahip oldukları halde genellikle işçi sınıfının sendikal hareketinin dışında kalmaktadırlar. Hattâ bu sendikaların faaliyetleri ülkedeki en güçlü sendika merkezlerinin politikasına sık sık ters düşmektedir. Mühendisleri ve diğer uzmanları kapsayan büyük bir örgütün tavrı, burada örnek olarak gösterilebilir: Fédération Nationale des Ingénieurs et Cadres (Ulusal Mühendis ve Kadro Federasyonu) adlı bu örgütün ayrılıkçı eylemleri, yöneticileri tarafından, uzmanların, patronlar ile işçiler arasında bir konum içinde bulundukları görüşüne dayandırılarak haklı gösterilmeye çalışılmaktadır.

Bazı mühendis örgütlerinin, saflarına şirket yönetimi temsilcilerini de almalarında, itibar ve gösteriş nedenleri önemli bir rol oynamaktadır. Bilimsel-teknik personelin bir bölümü, yüksek düzeyde kalifiye

uzmanları ile yöneticiler arasında daha sıkı ilişkiler kurulmasından yanadır.

Aydınların sendikalara akın etmesini önleyen başka faktörler de vardır. Bunlar arasında, özellikle, işverenlerin ve fabrika yöneticilerinin sendikal örgütlenmeye katılan uzmanlara karşı takındıkları düşmanca tavrı saymak gerekir. Böylesi uzmanlar, ücret artışlarında güçlüklerle karşılaşır, meslek hayatında kötü muamele görür ve kara listelerin ilk sıralarında yer alırlar.

Fakat, aydınların büyük çoğunluğu henüz sendikalardan uzak oldukları halde, gelecek sendikalarındır; çünkü, yüksek düzeyde kalifiye uzmanların ücretli işçi durumuna dönüşmeleri gibi nesnel bir faktör söz konusudur ve anti-tekel mücadelede bunların çıkarlarını, ancak sendikalar kararlı bir şekilde savunabilirler.

Ayrıca, işletme ve kurumlardaki uzmanların artan yoğunlaşması da, sendikal birleşmeyi güçlendiren bir faktör olmaktadır. Araştırma ekiplerinin yönetiminin artan ölçüde bürokratlaşması ve aynı zamanda tek tek çalışanların kişiliksizleştirilmesi, bu yoğunlaşmaya paralel giden bir eğilim olmaktadır.

Öteyandan, hızlı bilimsel-teknik ilerlemenin etkileri de, sendikal birleşmeyi teşvik etmektedir. İstisnasız her uzmanı ilgilendiren ciddi sorunlar arasında, mevcut bilgileri yenileme ve kalifiyelik düzeyini yükseltme zorluğu da yer almaktadır. Bu yüzden, bilimsel-teknik kadroların yeniden-eğitimleri için örgütlü tedbirlere ihtiyaç vardır. Uzmanlar, bu açıdan da sendikalardan başka hiçbir yerden etkili bir yardım bekleyemezler.

Aydınların sendikalara kazanılmasını sağlayan son derece önemli bir faktör de, işçi sınıfının, özellikle büyük kapitalist işletmelerde kalıcı bir etkinliğe sahip olan mücadelesidir. Sendika üyelerinin büyük çoğunluğunun; uçak ve füze yapımı, elektro-teknik, radyo-teknik, kimya ve otomobil sanayileri gibi çok büyük ve zengin üretim alanlarındaki işçiler ile bilimsel-tek-

nik kadroların yoğun bir şekilde birleştikleri dallarda faaliyet gösteren uzmanlardan oluşması olgusu da böylelikle açıklanabilir.

Son olarak, daha kısa süre öncesine kadar hiç bir aydın örgütünün, sendikal bir üst örgüte üye olmak istemediğini de belirtmek gerekir. Yüksek düzeyde kaliteli uzmanlar, böyle birşeye şiddetle karşı çıkarlardı. Bugün ise, bu konudaki korku ve şüpheler, aydınların bazı kesimlerinde çoktan yok olmuştur. Birleşik Öğretmenler Federasyonu, Amerikan Sendikalar Birliği AFL-CIO'ya; İngiliz Ulusal Öğretmenler Birliği ise, İşçi Sendikaları Kongresi'ne (TUC) üye olmuştur. Ayrıca, İngiltere'deki Ulusal Okul Müdürleri Birliği de, sendikalaşma hareketine doğru büyük bir dönüş yaparak TUC'a katılmıştır. Fransız işçi sınıfının en büyük sendikal üst örgütü olan Genel İş Federasyonu (CGT), Genel Mühendis ve Kadro Birliği (UGIC) adlı uzmanlar örgütünü üyeliğe kabul etmiştir. Böylece, bilimsel-teknik uzmanların bir kısmı CGT de örgütlenmiştir.

1960'larda başlamış olan, işçi sınıfı ile aydınların sendikal hareketlerinin birbirine yaklaşması eğiliminin, 1970'lerde daha da gelişip güçleneceği bütün açıklığıyla görülmektedir. Deneylerin gösterdiği gibi mücadeleci bir örgüt ve kafa ile kol emekçilerinin ortak eylemleri, emekçilerin çıkarlarının korunmasında etkili bir araçtır.

DÖRT

AYDINLAR VE BİLİMSEL TENİK DEVRİM

Aydınlar, düşünce yapıları, politik sempati ve antipatileri ve sınıf mücadelesinde takındıkları tavırlar açısından büyük farklılıklar ve çeşitlilik gösteren toplumsal bir gruptur. Az ya da çok büyük sosyo-politik kitle hareketlerinin, tümü aydınlar içinde belli taraftarlar ve üyeler bulur. Lenin o zamanlar şöyle diyordu: «Toplumdaki sınıf çıkarlarının ve politik gruplaşmaların gelişmesini toplumun içinde en bilinçli, en kararlı ve en doğru şekilde yansıttıkları ve dile getirdikleri için, özellikle bu nedenden dolayı, aydınlara aydınlar adı verilmişti»(1).

Aydınların yanlış değerlendirilmesine yol açan ciddi bir kaynak da, tümüyle bu toplumsal grubun, belirli bir kişilik türü ile özdeşleştirilmesidir. Böyle bir özdeşleştirme, sosyo-ekonomik literatürün batılı çağdaş temsilcileri için tamamen karakteristik bir tavrıdır. Bunların bazıları, aydını, dünyaya yabancı ve günlük yaşamla hiç bir ilgisi olmayan bir kişi olarak göstermektedir. Bazıları ise, günümüzdeki batılı aydını, acınacak bir liberal ya da bilimsel-teknik devrim üzerine yaptıkları iktidar hırsını ve ihtirasını gizleyen

(1) Lenin, Eserleri, cilt 7, s. 32.

bir teknokrat olarak tanıtlamaktadırlar. İnsanın sosyopsikolojik tiplendirilmesine ilişkin daha birçok, karakter özelliği sayılabilir; ancak söz konusu olan, belli bir psikolojik tipe ait özelliklerin bütün aydınlara yansıtılması değildir. Farklı aydın grupları, ancak, proletaryanın ve kapitalist toplumun diğer emekçi tabakalarının sınıf mücadelelerindeki, siyasal çatışmalarındaki ve günümüzün sosyal hareketlerdeki yerleri açısından doğru olarak karakterize edilebilirler.

Aydınlarının, barış, demokrasi ve sosyalizm mücadelesine katılmadığı tek bir kapitalist ülke yoktur. Öteyandan, bilgileri ve etkinlikleriyle gerici çevrelere hizmet eden ve emperyalist politikayı destekleyen bilim adamı, yazar, gazeteci ve diğer fikir emekçilerinin varlığını da yadsıyamayız.

Aydınlardan çok sayıda ideolog çıkmış olmasına rağmen, tümüyle bu sosyal grup, yalnızca toplumsal düşüncenin yaratıcılarından oluşmaz. Kapitalist dünyadaki birçok aydın, yalnızca kitle haberleşme araçlarının kendilerine verdiği toplumsal görüş ve düşünceleri papağan gibi tekrarlamaktan başka şey yapmamaktadır.

Batılı aydınların toplumsal görüşlerinin, tüm çeşitliliğine ve çelişikliliğine rağmen, son yıllarda bunların bazı kesimlerinin düşünce tarzlarında ortaya çıkmış olan bazı ortak eğilimleri vurgulamak mümkündür.

Çeşitli aydın çevrelerinin, kapitalist ülkelerdeki gelişme hızı ve bilimsel-teknik devrimin ekonomik ve sosyal etkileriyle olan ilişkileri, özellikle göz önünde tutulmalı ve araştırılmalıdır. Bilimin fırtına hızıyla ilerlemesi, araştırma, deney ve yapım faaliyetlerinin büyüyen çapı ve karmaşıklığı, gittikçe daha çok madde ve insan kaynağının kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Araştırma ve geliştirme harcamalarının ne kadar hızlı arttığını şu sayılar açıkça göstermektedir: ABD, 1920'de, ülkedeki araştırma ve geliştirme çalışmaları

İçin yaklaşık 80 milyon dolar harcamıştı⁽²⁾; 1970'de ise, aynı amaçla yapılan harcamaların miktarı 30 milyar dolara yükseliyordu. 1920'nin 1 dolarının satın alma gücünün, günümüz dolarının üç katı kadar olduğunu kabul edersek, elli yıl içinde ABD'deki araştırma ve geliştirme harcamalarının 100 katına çıktığını görürüz.

Savaş sonrası yıllarda, araştırma ve geliştirme harcamalarının hızla artmasıyla ilgili olarak, ABD ve diğer kapitalist ülkelerin bazı ünlü bilim adamları, bu durumun uzun süre devam etmiyeceği görüşünü savunmuşlardı. Fakat istatistik veriler, şimdilik böyle bir durumun söz konusu olmadığını, bilimin gelişmesinin, maddi kaynakları tüketmekten henüz uzak olduğunu göstermektedir.

Fakat buna rağmen, araştırma ve geliştirme harcamaları sonsuza kadar yükseltilemez. Yapılan hesaplara göre, savaş sonrasındaki 20 yıl içinde (1945-65) söz konusu harcamaların ABD'deki büyüme hızı, yılda ortalama % 17,5 olmuş, yani harcamalar, 4,3 yılda iki kat artmıştır⁽³⁾. 1955'den 1965'e kadar olan süre içinde ise, araştırma ve geliştirme harcamaları 6,27 milyar dolardan 23,9 milyar dolara yükselmiş, yani % 279,5 oranında bir artış göstermiştir. Burada, yıllık ortalama büyüme hızının % 10,8 olduğu görülür. Bu ikinci dönemde, harcamaların iki kat artması için yaklaşık 7 yıllık bir sürenin geçmesi gerekmiştir. Araştırma ve geliştirme harcamalarının büyüme hızındaki düşme eğilimi, bu rakamlardan açıkça anlaşılmaktadır. Fakat yine de, harcamaların miktarı çok büyüktür.

Batı Avrupa ülkelerinde, söz konusu harcamaların büyüme hızı % 15 tir. Yani her 5-6 yılda bir, bu harcamaların miktarı iki katına çıkmaktadır. Büyük Britan-

(2) F. Machlup, The Production and Distribution of Knowledge in US (ABD'de Bilgi Üretimi ve Dağıtımı), Princeton, 1962.

(3) Economics of Research and Development (Araştırma ve Kalkınma İktisatı), Columbus, 1965, s. 5.

ya'da yıllık ortalama büyüme hızı, 1938-64 arasında % 13 ile 17 arasında oynamıştır⁽⁴⁾.

Sanayi ülkelerinde araştırma ve geliştirme harcamalarının yıllık ortalama hızı, gayri safi ulusal gelirin ortalama artış hızının yaklaşık 6 katıdır⁽⁵⁾.

Araştırma ve geliştirme faaliyetlerindeki muazzam ve sürekli büyüyen harcamalara rağmen, sanayideki ve toplam toplumsal üretimdeki emek üretkenliğinin büyüme hızının düşük olması oldukça ilgi çekicidir. Sadece ABD ve Büyük Britanya örnekleri incelenirse, kapitalist ülkelerdeki bu olgu kolaylıkla tesbit edilebilir.

Bunun başlıca nedenlerinden biri, araştırma ve geliştirmeye yatırılan kaynakların son derece tek yönlü kullanılmasıdır.

National Science Foundation (Ulusal Bilim Vakfı)'nın verilerine göre, ABD'de bilim ve tekniğin gelişmesi için yapılan hükümet harcamaları, 25 yıl içinde (1966'ya kadar) 125 milyar dolara çıkmıştır. Bunun yarısından fazlası, son on yıl içindeki uzay ve füze araştırmalarına gitmiştir.

Bu muazzam paradan aslan payını özel sektör almış, en çok yarar sağlayan ise, büyük tekellerin araştırma laboratuvarları olmuştur. Çünkü ABD'deki bütün araştırma, deney ve yapım çalışmalarının % 90'ı, Amerikan sanayi işletmelerinin araştırma laboratuvarlarının sadece % 5'ine düşmektedir⁽⁶⁾.

Ordu-sanayi karmaşası muazzam paralar harcamaktadır; bu sayede bir avuç dev tekel, kârına kâr katmaktadır. Amerikalı iktisatçıların hesaplarına göre, silah üretimi, gayri safi ulusal üretimin % 20'sini oluşturmaktadır. Fakat bu % 20'nin üretiminde, ABD'deki

(4) Jouy-en-Josas (Fransa) da yapılan Bilim Politikasının Sorunları adlı seminer'in belgeleri Paris 1968, s. 26.

(5) a.g.e.

(6) Fortune dergisi, 1966 sayı 3, s. 156.

bütün bilim adamı ve mühendislerin % 66-80'i çalışmaktadır.(7)

Batı'daki silah üretimiyle yakından ilgili olan bazı çevreler, silah sanayiinin büyümesinin ve gelişmesinin, sivil sanayi üzerinde devrimcileştirici bir etkiye bulunduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Bu arada, ilk başta yalnızca askerî amaçlarla düşünülmüş olan bir çok buluşun, sonraları sivil sanayide kullanıldığını ileri sürerek, bu tezlerini doğrulamak istemektedirler. Örnek olarak da, sivil havacılık ile radyonun, televizyonun ve nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanılmasını vb. göstermektedirler.

Askerî programların sivil üretim üzerindeki «devrimcileştirici» etkisi kavramı, yalnızca son derece zararlı ve tehlikeli değil, aynı zamanda temelden yanlıştır. Askerî araştırmalar, sadece bazı sivil üretim dallarının gelişmesini çok az bir ölçüde ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bilim adamları ve mühendislerin yüzbinlerce saatlik emekleri ve askerî araştırma ve geliştirme için yapılan milyarlarca dolarlık harcamalar, ülke ekonomisinin gelişmesini teşvik etmez, tersine onu engeller ve hatta emekçilerin maddi refahı üzerinde olumsuz etkiye bulunur.

Sermaye, sonsuz kâr hırsı ile doğal kaynakları yağmalamaktan hiç bir zaman geri durmaz. Gelecek hiç düşünülmeden ormanlar kurutulur, topraklardan daha fazla faydalanmak için, erozyona karşı tedbir alınmaz. Bilindiği gibi sermaye, her zaman doğal zenginlikleri çarçur etmekle ün kazanmıştır. Fakat sermaye, henüz günümüzdeki modern tekniğe sahip değilken, doğaya verdiği zarar az ya da çok yerel bir zarardır. Günümüzde ise kapitalist işletmeler, doğal zenginlikleri, çok büyük alanlar üzerinde (canlı varlıklarla do-

(7) W. L. Baldwin, The Structure of the Defence Market 1955-64 (Savunma Pazarının 1955-64 Arasındaki Yapısı) Durham, 1967, s. 145.

ğal çevre arasındaki ilişkiler dengesini) ekolojik dengeyi bozacak ölçüde tehdit etmektedir.

Birçok bilim adamının görüşüne göre, çevre kirlenmesi, sanayi bakımından gelişmiş birçok kapitalist ülkede büyük boyutlara varmıştır. Öyle ki, etkili çevre koruma tedbirleri alınmadığı takdirde, bu durum, yakın gelecekte insanlar için büyük tehlikeler doğurabilecektir.

Bilimsel-teknik devrim çağında, olaylara eleştirici gözle bakan birçok aydın, kapitalist ekonomi sisteminin yaşama gücünden şüphe duymaktadır. Üretimin otomasyonunun getirdiği iş bulma zorluğu ve işsizlik sorunları, birer huzursuzluk ve güvensizlik kaynağı olmaktadır.

Kısa süre öncesine kadar otomatik makinelerin kullanılması, genel olarak sanayi işçilerini etkilerdi. Şimdi ise, elektronik bilgi-sayar sistemlerinin kullanılmaya başlaması, çok sayıda büro memurunun da işsiz kalmasına yol açmaktadır.

1964'de ABD'de yayınlanmış olan «Triple Revolution» (Üçlü Devrim) adlı bir açıklamada, üretimin otomasyonu ile üretimin sibernetikleştirilmesinin sosyal sonuçlarına büyük bir yer ayrılmıştır.

Bu açıklama, aralarında Nobel ödülü kazanmış Linus Pauling, Harvard ve Princeton Üniversitelerinden Prof. Steward Hughes ile Prof. John William Weard ve «The Other America» (Öteki Amerika) adlı kitabın yazarı Michael Harrington gibi yalnızca Amerika'da değil, dış ülkelerde de ünlü olan bilim adamı, yazar ve sendikacının yer aldığı bir özel komisyon tarafından hazırlanmıştır⁽⁸⁾.

Açıklamanın yazarları, kapitalist toplumdaki bir dizi ekonomik ve sosyal çelişkiyi sıralamakta, özellikle üretimdeki modern sanayi sisteminin yaşama gücü-

(8) Dünya Ekonomist ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, Moskova, sayı 4, 1965, s. 84, 87.

nün artık tükendiğini belirtmekte ve Amerikan toplumunun tarihsel bir dönüm noktasına varmış olduğundan söz ederek, birçok belli önemli kavram ve kurumun tamamen yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Bütün bu itiraflara rağmen, söz konusu belgenin yazarları, toplum yapısı ile ilgili burjuva görüşlerden bir türlü kurtulamamaktadırlar. Bunların görüşüne göre baş sorun, dağılımda yeni yolların ve yöntemlerin bulunmasıdır.

Kapitalizmin burjuva-liberal eleştirmenleri, her zaman dikkatlerini genellikle dağılım mekanizması üzerinde yoğunlaştırırlar. Hem kapitalist üretimi ve burjuva ilişkileri korumak isterler, hem de üretimin amacının kâr değil, kitlelerin refahı olması gerektiğini söylerler. Fakat kâr elde etme ve rekabet yasaları, bu yasaların içinde etkide bulundukları ilişkiler saf dışı edilmedikçe nasıl ortadan kaldırılabilir?

«Üçlü Devrim» bildirisini imzalamış olan bilim adamları ve ünlü kişiler, sermaye ile emek arasındaki uzlaşmaz çelişkileri tamamen soyutlayarak ve inkar ederek, işçilerin ve kapitalistlerin iyi niyet göstermeleri gerektiğini öne sürmekte ve Amerikan Kongresi üyelerinden, her aileye asgari gelir sağlayan bir yasa çıkarmalarını istemektedirler. Oysa kongrenin, şimdiye kadar emekçilerin ve memurların yaşam koşullarının düzeltilmesiyle ilgili öneri ve önlemleri çoğu zaman reddettiğini kabul eden de yine kendileridir. Burjuva devleti tarihinde toplum üyelerinin çalışma haklarını garanti altına almayı hiçbir zaman düşünmemiştir. Yine de bu açıklamanın yazarları, çalışsın çalışmasın, herkese, güvence altına alınmış bir gelir sahibi olma hakkını tanımasını aynı devletten istemektedirler. Üretimin otomatikleştirilmesi ve bilgisayarların üretime sokulması, üretim kapasitesini o ölçüde geliştirebilir ki, üretimin değeri artık harcanan emeğin miktarına da, hattâ genel olarak insanın meslekî faaliyetine de bağımlı olmaktan çıkar.

Açıklamada, 'ABD'nin üretim potansiyelinin, daha

şimdiden her Amerika'nının ihtiyacını karşılayacak durumda olduğu ileri sürülmektedir. Fakat yazarlar, nasıl kendi kendileriyle çelişkiye düştüklerini yine görmemektedirler. Gerçekte ise: Eğer bugün Amerika'nın üretim potansiyeli, tüm vatandaşlar için asgari bir gelir sağlayabilecek durumdaysa ve buna rağmen bu ülkede milyonlarca insan yoksulluk içinde yaşıyor ve egemen çevreler bunların durumlarını temelden düzeltmek için hiçbir çaba göstermiyorlarsa, o zaman üretimin, daha yüksek bir otomasyon aşamasına erişir erişmez gene bu aynı sistemin, aynı egemen sınıfın ve iktidarı elde tutan aynı egemen çevrelerin sosyal ve sınıfsal karakterlerini temelden değiştireceğini kabul etmek için ortada hangi neden vardır?

Söz konusu açıklama, içinde taşıdığı tüm yanılgılara ve hayalciliğe rağmen, yine de, yalnızca Amerika'daki değil, diğer birçok kapitalist ülkedeki liberal görüşlü, oldukça geniş aydın çevrelerin toplumsal bilinçlerinde meydana gelen bazı önemli değişiklikleri, birçok makale, kitap ya da konferanstan daha net bir şekilde yansıtmaktadır. Birçok aydın, teorik bakımdan az ya da çok bilinçli olarak tarihte görülmemiş bir bilimsel-teknik devrimin etkisi altında gelişen modern üretici güçlerin, mevcut burjuva mülkiyetine, üretimine, onun değişim ve dağılım ilişkilerine karşı çıktığını görmektedir.

Bilimsel-teknik devrim çağında, burjuva toplumunun hümanist idealleri sarsılmaya başlar. Bu, en açık olarak, insanın toplumdaki yabancılaştırılmasının, doğurduğu huzursuzlukta ifadesini bulur: İnsan, bilim ve tekniği ilerletmeyi, doğa üzerindeki egemenliği güçlendirmek ve kişiliğinin çok yönlü gelişmesini sağlamak amacıyla gözetir; kapitalist toplum, pratikte, içinde yalnızca emeğin değil, ayrıca bizzat insanın da değersizleştiği, artan ölçüde ruhsuz ve mekanik bir uygarlığa dönüşmektedir.

Kapitalizmde yabancılaştırma, çeşitli biçimlerde, çalışma sürecinin dışında da insanları kuşatır. Kitle haberleşme araçları; insanların zevklerini isteklerini düşünce ve

kanılarını biçimlendirirler. (*) Böylece, insanın kendisini, kendi «benliği»ni bir ölçüde yitirmesine yol açarlar; onu bir program uyarınca yönlendirmeye çalışırlar. Amerikan sosyologu E. Fromm, burjuva kitle haberleşme araçlarının, insanın özerk düşünme yeteneğini felce uğrattığına işaret etmektedir. (9)

Kapitalist dünyadaki bazı bilim adamları, günümüzde başlanmış bulunan ve yakın gelecekte kimyasal ve diğer araçlarla insanları kitle halinde etkileyebilecek olan bazı bilimsel deneylere karşı uyarıda bulunmaktadır. Bu uzmanların endişeyle belirttikleri gibi, burjuva toplumlarında her hangi birisinin, kendine çıkar sağlamak için insanlık dışı amaçları güderek insan topluluklarını kendi denetimi ve yönetimi altına almaya çalışmayacağına dair hiç bir garanti yoktur. Burada söz konusu edilen, özellikle, insanların davranışlarını etkilemede bir araç haline getirilmesi mümkün olabilecek psiko-fizyolojinin bulgularının kötüye kullanılmasıdır.

Burjuva toplumundaki birçok bilim adamı, özellikle gençlik içinde fırtına gibi esen uyuşturucu madde alışkanlığı karşısında paniğe kapılmaktadır. Bu bilim adamları, uyuşturucu madde kullanma alışkanlığının ruhsal dengenin bozulması, huzursuzluk ve korku duyguları, şaşkınlık ve ruhsal yıkıntı, apati, depresyon ve bedbinlik gibi durumların bir sonucu olduğunu söylemektedirler. Bunlara göre uyuşturucu madde kullanma, gerçek dünyayı en azından geçici olarak unutup, hayaller alemine dalmanın bir aracı olmaktadır. Bu, aynı zamanda kişiliğin yabancılaşmasının da bir biçimidir.

Bazı bilim adamlarını ve aydınları, bilimsel-teknik

(*) Bu konuda geniş bilgi için bkz. KAPITALİZMİN EN YÜKSEK AŞAMASI, EMPERYALİZM ÜZERİNE TEMEL KURSLAR 1974. S. 148 - 156 KONUK YAYINLARI.

(9) E. Fromm, The Revolution of Hope, Toward a Humanized Technology (Umut Devrimi, İnsanileştirilmiş Bir Teknolojiye Doğru), Toronto, 1968.

devrimin tehlikeli sonuçlarıyla ilgili olarak kamuoyunda tavır almaya zorlayan nedenler hangileridir? Bu açıklamalar nasıl yorumlanmalıdır?

Bu sorunun tek bir cevabı olamaz. Fakat birçok bilim adamının, bu açıklamaları, şu ya da bu buluşun veya keşfin, muhtemel tehlikeli sonuçları hakkında kamuoyunu uyarmak ve böylece ortak bir karşı çıkışla iktidar sahiplerini insanlık için olumsuz sonuçlar doğurabilecek işlere girmesini engellemek amacıyla yaptığı şüphe götürmez. Öte yandan, bazı bilim adamlarının bu eleştirel karşı çıkışlarının ardında, kişisel güdülerin ya da grup çıkarlarının yattığı da unutulmamalıdır. Böyle durumlarda bilim adamı, yaptığı tehlike uyarısıyla, daha çok insanlığın zararına kullanılabilecek olan buluşun ya da keşfin sağlanmasında kendine ait olan katkıyı belli ölçüde daha baştan haklı göstermeye ve kendini kurtarmaya çalışır. Bu eleştiriler, bazan son derece ince bir sosyal savunuculuk niteliğine de bürünebilir. Bu durumda bilim adamı, öğrenme sürecini, zorunlu olarak ortaya çıkmış bazı olumsuz sonuçlara tâbi kılarak, bütün suçu bizzat bilime yüklemeye çabalar.

Bütün bunlara rağmen, bir dizi burjuva bilim adamının eleştirici tavırlarındaki başlıca neden, bilimsel ve teknik kazançların kapitalist toplumdaki kullanımının yarattığı hayal kırıklığıdır. Bu tavır almalar, bilgilerin sadece kişisel dürüstlüklerinin değil, aynı zamanda medeni cesaretlerinin de bir ifadesidir.

BEŞ

BARIŞ SAVAŞÇILARIYLA AYNİ CEPHEDE

Uzun yıllar süren soğuk savaş, silahlanma yarışı ve ekonominin askerîleştirilmesi, bazı bilim adamlarını, mühendisleri ve diğer uzmanları, ordu-sanayi karmaşasının tutsağı haline getirdi. Ne var ki, öteyandan bizzat yaşamın kendisi, birçok bilim, teknik ve kültür temsilcisinin, silahlanma yarışının tehlikeli bir şekilde gelişmesine seyirci kalmanın mümkün olmadığı görüşüne varmalarına yol açtı. Kapitalist dünyanın birçok büyük bilgini, barış mücadelesine, kitlesel tahrip araçlarının yok edilmesi mücadelesine aktif bir şekilde katılmaya başladı. Bilim adamlarının bu mücadeledeki etkinliklerine örnek olarak, yayınladıkları sayısız çağrıları, kitlesel tahrip araçlarının ortadan kaldırılması yolunda düzenledikleri barış konferanslarını (Pugwash Konferansları) gösterebiliriz.

Bilim adamlarının termo-nükleer bir savaşın önlenmesi mücadelesine katılmaları, Pugwash Konferanslarından daha önce başlamıştır.

Ocak 1955'de, ünlü Fransız fizikçisi Frédéric Joliot-Curie (bilgin ve komünist, Dünya Barış Konseyi Başkanı, Dünya Bilim Adamları Federasyonu Başkanı), ünlü İngiliz bilim adamı Bertrand Russell'e bir çağrıda bulundu. Bu çağrısında Joliot-Curie, bilim adamları

rının, insanlığı termo-nükleer bir savaşla tehdit eden tehlikelerle ilgili olarak ortak bir açıklama yapmalarını öneriyordu.

Aynı çağrıyla Max Born, Cecil Frank Powell, Linus Pauling, Albert Einstein, Bertrand Russell ve daha birçok dünyaca ünlü bilgin imzalamıştı.

I. Pugwvash Konferansı Temmuz 1957'de yapıldı. O tarihten buyana dünyaca ünlü birçok fizikçi, kimyacı, biyolog ve toplum bilimci, her yıl düzenledikleri konferanslarda, termo-nükleer bir savaşın insanlığa getireceği korkunç tehlikeler hakkında dünya kamuoyunu sürekli uyarmaktadır. Bilim adamları, yalnızca savaşın önlenmesi için mücadele çağrısında bulunmakla yetinmemekte, ayrıca barışı sağlamlaştırmak için somut görüş ve öneriler getirmektedirler. Barış mücadelesi, atom çağında bütün insanlığın en önemli sorunu haline gelmiştir. Bu yüzden, aydınlar ve onların bir parçası olan bilim adamları da, doğal olarak bu mücadelede yer almaktadırlar.

SBKP MK Genel Sekreteri Leonid Brejnev, 26 Ekim 1973'de Moskova'da toplanan Barış Güçleri'nin Dünya Kongresi'nde yaptığı konuşmada şöyle diyordu:

«İçinde yaşadığımız nükleer çağda, barış mücadelesi veren halklar arasında yeni ve derin bir dayanışma duygusu oluşmakta ve böylece, dünyanın kaderini belirleyen ortak sorumluluk duyguları güçlenmektedir.»⁽¹⁾

Ünlü İngiliz yazarı ve bilim adamı Charles Snow'un, nükleer bir savaşın korkunç sonuçlarının önlenmesi üzerine yazdıklarını okuduğumuzda, yazarın bu ortak sorumluluk duygusuna verdiği önemi hemen görürüz. Snow'a göre, bu tehlikenin önlenmesi, Batı ile Doğu arasında her gün yoğun bir entellektüel ilişkiyi, yoğun ve sürekli artan bir kültür değişimini gerekli

(1) Brejnev, Adil, Demokratik Bir Barış, Halkların Güvenliği ve Uluslararası İşbirliği İçin, Moskova 1973, s. 22-23.

kılmaktadır! Fakat bunun için, soğuk savaş dönemin-den kalma önyargıları ve kötü niyetleri yok edecek bir güven de şarttır.⁽²⁾

Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi çağrısıyla Charles Snow, Sovyetler Birliği'nin barış mücadelesinde oynadığı önemli rolü ortaya koymuştur.

Sovyetler Birliği'nin, barışın ve ilerlemenin gerçek bir savunucusu olduğunu, sadece Batı'nın sayısız ünlü aydını değil, aynı zamanda yeni yetişen kuşaklar ile de kabul etmektedirler. Birleşmiş Milletler Uluslararası Öğrenci Hareketi Yürütme Kurulu üyesi ve Barış Güçleri Dünya Kongresi delegesi Meksikalı Szekely Gabriel, ilerici insanlığın, günümüzde görülmemiş boyutlara ulaşmış olan barış mücadelesiyle ilgili olarak şunları söylüyor: «Barış uğruna verilen bu son derece önemli savaşı başlatmak için, barışsever güçler uzun yıllar mücadele vermek zorunda kaldılar. Bu mücadelenin öncülüğünü, eskisi gibi, barış saldırısı stratejisinin dünyanın dört bir yanında yankılar uyandırdığı Sovyetler Birliği yapmaktadır.»⁽³⁾

Temelleri, Lenin tarafından daha 1917'de, Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nden hemen sonra atılan bu strateji, Sovyetler Birliği'nin ilkesel çizgisidir ve aralıksız uygulanmaktadır. Bu strateji, SBKP'nin 1971'deki XXIV. Kongresi'nde kabul edilen ve gerek Sovyet halkı gerekse kardeş sosyalist ülkeler halkları ile dünyadaki bütün ilerici insanlar tarafından büyük bir ilgiyle onaylanan ve desteklenen Barış Programı'nda daha da geliştirilmiştir.

Barış Programı'nın hazırlanmasında ve uygulanmasında, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Hükümeti, gerilim kaynaklarının kurutulmasına, insanlığın termonükleer bir felaket hayaletinden kurtarılmasına ve yu-

(2) Charles Snow, Time of Hope (Umut Zamanı)

(3) Neue Zeit Dergisi, Moskova Sayı 44, 1973, s. 16.

muşamanın her biçimde desteklenmesine katkıda bulunmayı kendine görev kabul etmiştir.

Bu görevler, tarihsel gelişmenin ve dünya halklarının hayati çıkarlarının acil taleplerine uygundur. Bu yüzden bu program, bütün ülkelerin ilerici komuoylarında canlı bir yankı uyandırırken, farklı toplum düzenine sahip devletlerin hükümetleri, program karşısında çekimser bir tavır aldılar. Barış mücadelesi, son yıllarda büyük ölçüde güçlenmiş ve önemli başarılar sağlamıştır. Dünya çapında bir nükleer savaş tehlikesi azalmıştır. Farklı toplum düzenine sahip ülkelerin barış içinde birlikte yaşamaları ilkeleri, giderek daha geniş çevrelerce kabul edilmekte ve yavaş yavaş uluslararası ilişkilerin genel geçerli normu haline gelmektedir. Dünya barışının korunması imkanları, eskiye oranla düzelmekte ve sağlamlaşmaktadır. Barış Güçleri'nin Dünya Kongresi'nde Brejnev şöyle diyordu: «Dünyanın durumunda ortaya çıkan günümüzdeki değişikliklerin, büyük ölçüde toplumsal güçlerin faaliyetlerinin, hiç bir şekilde keyfiliğe ve saldırganlığa izin vermek istemeyen ve sarsılmaz bir barış isteğini gündeme getiren halk kitlelerinin şimdiye kadar görülmemiş hareketliliğinin bir sonucu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.»⁽⁴⁾

Barış savaşçılarının saflarında, işçilerin ve köylülerin yanı sıra, Batı'nın ilerici aydınları da onurlu bir yer almaktadırlar. İlerici aydınlar, barışın zaferi için aktif ve kararlı bir şekilde çaba harcamakta, bilgi ve yeteneklerini bu yolda seferber etmektedirler.

Barış mücadelesindeki başarılar, geniş halk kitleleri içinde yeni yeni atılımlara yol açmış ve nükleer bir savaş tehlikesinin şimdiki ve gelecek kuşaklar için önlenebileceği umudunu güçlendirmiştir. Batı'daki uzak görüşlü politikacılar, atom çağının başka bir seçenek

(4) Brejnev, a.g.e., s. 23.

tanınmaması nedeniyle barış içinde birlikte yaşamının gerekli olduğunu kabul etmektedirler.

Öteyandan, hâlâ uluslararası yumuşamaya karşı koyan oldukça etkili güçler de mevcuttur. Bu gerici ve militarist güçler, başarabildikleri her yerde karşı saldırılar düzenlemekte, uluslararası yumuşamayı ve barışın pekişmesini bozmaya çalışmaktadırlar.

Yumuşama politikasını sözde kabul eden, ama pratikte bunun gerçekleştirilmesini engelleyen güçlü çevreleri de anmadan geçmemek gerekir. Bunlar, iki toplumsal sistem arasında ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin gelişmesinin, Sovyetler Birliğinin iç politikasında bir değişikliğin ve Sovyet düzeninde bir evrimin gerçekleşmesini mümkün kılacak şekilde olmasını istemektedirler. Bu gruba, çeşitli nedenlerden dolayı bazı burjuva bilim adamları, sanat ve kültür adamları da katılmaktadır.(*).

Savaş ve barış sorununa yukarıdaki gibi bir yaklaşım, kapitalist ülkelerin aydınları ve hatta sosyalist görüşlere oldukça uzak olanlar tarafından bile tepkiyle karşılanmaktadır. Gerçekten de, önyargısız ve soğukkanlı düşünebilen her insan, şu görüşü kendilerine ilke kabul edenlerin tavırlarının ne kadar olumsuz olduğunu görmek zorundadır: «Biz onlara yumuşama sunuyoruz, onlar da buna karşılık kendi düzenlerinden ve görüşlerinden vazgeçmelidir.» Böyle bir temel üzerinde barışın kurulamayacağı son derece açıktır, çünkü barış, karşılıklı anlayışa ve diğer halkların hayat tarzlarına saygı göstermeye bağlıdır.

Barış mücadelesinin bütün tartışmasız başarılarına rağmen, bugün içinde bulunduğumuz dönemin karmaşıklığını ve çelişikliğini sürdürdüğünü unutmamak gerekir. Fakat yine de barışın zaferi kaçınılmazdır; çün-

(*) Bu konuda geniş bilgi için: EYLEMDE BARIŞ İÇİNDE BIRLIKTE YAŞAMA POLİTİKASI —Włali Korianow— Konuk Yayınları.

kü barışın taraftarları artmakta, bunların saflarındaki birlik pekişmekte ve bu yüksek ve soylu amaca yönelen bitmek tükenmek bilmeyen çabalar güçlenmektedir. Barış Güçleri'nin 1973'de Moskova'da toplanan Dünya Kongresi, bu birliğin ve kararlılığın parlak bir örneği olmuştur. Bu kongreye farklı politik görüşlere sahip olan, fakat insanlığı savaş tehlikesinden kurtaracak ve her halka kendi ekonomik, politik ve kültürel gelişme yolunu bağımsızca seçme hakkını sağlayacak etkili araçlar bulma ortak isteğiyle dolu aydınlar da katıldılar. Kongreye katılanların bütün dünya insanlarına yaptıkları çağrıda şöyle deniyordu: «Uluslararası topluluğu, soğuk savaşın mevzilerini terketmeye ve —Birleşmiş Milletler Bildirisinde dendiği gibi— hoşgörülü olmaya, barış içinde iyi komşular olarak yaşamaya çağırıyoruz.

Şimdiki ve gelecekteki kuşakları savaş tehlikesinden kurtarmaya kararlıyız; insan haklarına ve bütün alanlarda ilerlemeye olan inancımızı daha da pekiştiriyoruz. Barış, ancak bu temel üzerinde ve bütün insanların ortak çabalarıyla kurulup yükselebilir.»⁽⁵⁾

Silahlanma yarışının tehlikelerine, bilimin askerileştirilmesine, gerilimin artırılmasına ve soğuk savaşa karşı çıkarak militarizmin güçlerini barış ve ilerlemenin güçleri karşısında gerilemeye zorlamak için, bilim adamları çeşitli mücadele biçimlerine ve yöntemlerine başvurmaktadırlar.

1960'ların sonunda ve 70'lerin başında, birçok kapitalist ülkede bilim adamları, hükümetlerin, bilim ve tekniğin kazanımlarını askeri amaçlarla kullanmalarını protesto etmek için çeşitli grevlere gittiler. ABD, Büyük Britanya, Fransa ve diğer ülkeler aydınlarının bir bölümünün, Vietnam Savaşı'na aktif bir şekilde karşı çıktıkları ve farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip ülkeler arasında karşılıklı yarar sağlayan bilimsel, kül-

(5) Barış-Bütün İnsanlığın Eseri, Moskova, 1973, s. 49.

türel, ticarî ilişkilerin geliştirilmesini ve uluslararası yumuşamanın güçlenmesini destekledikleri herkes tarafından bilinmektedir.

Muazzam insan ve madde kaynaklarının askerî amaçlarla heder edilmesine karşı yönelen eleştiriler, tekellerin insan ve toplum düşmanı içyüzünü artan ölçüde ortaya çıkarmaktadır.

ALTI

TEKNOKRASİ: GERÇEK Mİ, EFSANE Mİ?

Bilim ve tekniğin dev başarıları, bazı aydın çevrelerde, aydınların toplumdaki etkisinin ve gerçek gücünün ne olduğu sorusunun uyanmasına yol açtı. Çoğu zaman bundan çok genel olarak söz edilir; fakat her zaman, toplumun bilim adamları tarafından değil de, zenginlikleri, becerileri, ilişkileri, demagojileri ve politik mücadeledeki yetenekleri sayesinde yüksek mevkilere gelmiş olan bankerler, subaylar ve meslekten politikacılar tarafından yönetildiği görüşü ileri sürülür. Bilim adamlarının, politik davranışların sorumluluğunu yüklendikleri takdirde, birçok ekonomik ve sosyal sorunun çözümünde daha objektif ve önyargısız davranabilecekleri sık sık ileri sürülür. Bilimsel-teknik aydınların bazı temsilcileri, toplumsal yasaların kavranmasını sağlayan anahtarın doğa bilimlerinde bulunduğu inanırlar. Bunlara göre, yalnızca bu bilimlerin yöntem ve araçlar hazinesine başvurmak yeterlidir. Böylesi görüşler ve tezler, birçok makalede ve konuşmada yansımaktadır. Örneğin 1960'larda, Batılı bilim adamları arasında, ünlü İngiliz yazarı ve bilim adamı Charles Snow'un «İki Kültür»⁽¹⁾ adlı kitabı üzeri-

(1) C.P. Snow, The Two Cultures (İki Kültür), Cambridge 1955, S. 55.

ne çıkan geniş tartışmalarda bunu görmekteyiz. Yazar kitabında, iki kültür alanında, —yani doğa ve teknik bilimler alanı ile toplum bilimleri, sanat, kültür ve edebiyat alanlarında— insanlar arasındaki karşılıklı anlayışsızlık ve yabancılaştırmanın varlığını sürdürdüğünden söz ediyordu.

Söz konusu kitap üzerine çıkan tartışmada, bilimin sosyal işlevinin ve bilim adamının, toplumsal amaçların saptanmasında, politikanın hazırlanmasında, devlet ve toplum işlerinin yönetilmesinde oynadıkları rolle ilgili sorulara değinildi. Birçok doğa bilimcisi, toplumsal sorunların'çözümlemesinde kendilerinin toplum bilimcilerden daha avantajlı olduklarını ileri sürüyorlardı. Bunlara göre matematikçi ve fizikçiler, araştırma konusuna önyargısız bir şekilde yaklaştıkları için, sözü edilen se-unu, meslekten politikacılara ya da sosyologlara oranla daha objektif bir şekilde ele alabilirlerdi.

Doğa bilimlerinin başarıları, metametrik yöntemlerin iktisatçılar ve sosyologlar tarafından geniş ölçüde kullanılmasının gösterdiği gibi, toplum bilimcileri de etkilemiştir. Matematikğin ve doğa bilimlerinin diğer yöntemlerinin kullanılması, toplum bilimlerini zenginleştirmiş, bunlara yeni araştırma yöntemleri sağlamıştır. Fakat bunun, burjuva toplum bilimlerinin eksikliklerini gidereceğini ummuş olanlar, hayal kırıklığına uğramaktan kurtulamamışlardır.

Öteyandan, doğa bilimleriyle uğraşanlar arasında yeterli ölçüde geniş bir toplumsal görüşe sahip olanların belli kesimi iyi bir fizikçinin ya da matematikçinin, kendi başına karmaşık toplumsal sorunların çözümünde, örneğin bir iktisatçıdan, filozofdan ya da hukukçudan daha fazla bir nesnelliğe sahip olamayacağını hemen gördüler.

Hayat, her fırsatta, aynı bilim dalından gelen bilim adamlarının, örneğin fizikçinin, kimyacının ya da benzerlerinin, politik ve sosyal sorunlar söz konusu oldu-

ğundan, büyük farklılıklar gösterdiklerini kanıtlamaktadır. Bunun nedenini açıklamak çok kolaydır. Bilim adamı da toplumun bir üyesidir ve bütün diğer insanlar gibi o da, belli çıkarlara ve toplumsal ideallere dört elle sarılır; politik sempati ya da antipatilere sahiptir, kendini kolaylıkla politik tutkulara bırakabilir. Sınıfsal ve sosyal çelişkilerle parçalanmış olan bir toplumda, bilim adamı, sınıfsız ya da sınıflar üstü bir tavır almak olanağına sahip değildir. Bilim adamları da, tıpkı toplumun diğer üyeleri gibi farklı politik görüşlere sahiptirler ve toplumsal sorunların çözümüne farklı bakış açılarından yaklaşırlar. (*)

Bilim adamları ve mühendisler arasında, kendilerinin yalnızca uzman ve danışman mı oldukları, yoksa devlet ve toplum için önemli olan nihai kararların alınmasına doğrudan katılmaları mı gerektiği konusu çok sık tartışılır.

Bilimin ve tekniğin toplum üzerindeki sosyal etkisinin otomatik bir güç olduğu şeklindeki abartılmış görüş, burjuva bilimsel-teknik aydınların önemli bir bölümünde, çok çeşitli teknokratik varsayımların oluşmasına yol açmıştır.

Böylesi teknokratik görüşler, özü bakımından yeni değildir. Benzer görüşler, şu ya da bu biçimde, daha İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ileri sürülmüştü. «Teknokrasi» kavramı, ilk olarak 1930'larda ABD'de kendinden söz ettirmiştir. Dönem, ABD'de ve diğer kapitalist ülkelerde sistemi alt üst eden büyük ekonomik bunalım dönemi idi. Kapitalizmin iflâsı koşullarında ve genel bir kargaşa ortamında küçük bir teknik aydınlar grubu, 1932 sonbaharında bir bildiriyle ortaya çıktı. Bunlar, üretimin büyümesi sorununa, ülkeyi ekonomik çıkmazdan kurtaracak teknik bir çözüm bulduklarını iddia

(*) Bu konuda geniş bilgi için: Bkz: Marksçı-Leninci Felsefe Sözcülüğü - «bilim» maddesi Konuk Yayınları.

ediyorlardı. İşte «teknokrasi» sözcüğü, o zamanlar başında yer almaya başladı. Bu kavram serbestçe yorumlanıyor, fakat özünde neyi ifade ettiği pek anlaşılmıyordu. Ancak bu sözcük, birçok insana da son derece büyüleyici bir etkiye bulunuyordu.

Teknokratlar 1930'larda hangi görüşleri öne sürüyorlardı?

Bunların görüşlerine göre, kapitalist sistemin bozukluklarının başlıca nedenlerinden biri, bütün ekonomik ölçümlerin para birimiyle yapılmasıdır; diğeri ise, fiyatların üretim ve dağıtımını denetim altında tutmasıdır. Teknokratlar; fiyatın ve paranın fiziksel ölçüler olmadığını, her ikisinin de, maddî-nesnel zenginliğin fiziksel çapta ortaya çıkan değişikliklerine göre dalgalandığını söylüyorlardı. Bu yüzden, diye devam ediyorlardı; ekonomik kategoriler, üretim ve tüketim arasındaki dengenin kurulması için vazgeçilmez olan doğru bir ölçü yerini tutmaz. İşte, bunalmılara ve gerilemelere yol açan şey bu dengenin bozulmasıdır. Teknokratlar, meta üretiminde parasal ölçü sisteminin kaldırılmasını ve bunun yerine kuvvet biriminin getirilmesini savunuyorlardı. O dönemde Amerikan teknokratlarının önde gelen temsilcilerinden biri olan Howard Scott, planlama ve gözetim örgütü olarak bir «teknik birlik»in kurulmasını önermişti. Mühendislerin teknik uzmanlar olarak tarafsız ve önyargısız olabileceği görüşündeydi.

Açık olmayan önerilerden ve olgunlaşmamış görüşlerden oluşan bu sis perdesi. kısa sürede kalktı ve teknokratlar, üne kavuşmadan sahneden çekilmek zorunda kaldılar. Ne var ki, teknokratların, ekonominin gelişmesinde tekniğin rolü, doğa biliminin yöntem ve araçlarının ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde kullanılması, bilim adamları ve mühendislere özgü bir örgütün gerekliliği ve bilimsel-teknik uzmanlardan oluşan bir hükümetin kurulması konusundaki genel görüşleri, bilimsel-teknik aydınların kafasında belli izler bıraktı.

Teknokratik kavramlar, 1950 ve 60'larda yeniden geniş bir yaygınlık kazandılar.

Aslında, teknokratik görüşlerin az çok güvenilir, sağlam bir sistemini temsil eden bu türden belirli bir kavram ya da doktrin yoktur. «Teknokrasi» kavramı, etimolojik olarak teknik uzmanların iktidarı anlamına gelir. Batılı ansiklopediler ve sözcükler, bu kavramı politik iktidarın doğrudan doğruya teknik uzmanların elinde olduğu bir hükümet biçimi olarak yorumlamaktadır. Fakat teknokrasiyle ilgili kitap ve makalelerde, söz konusu edilen, dar anlamda teknik uzmanlar olmamakta, tersine çok geniş bir uzmanlar çevresi ele alınmakta, bilim adamları, mühendisler, iktisatçılar ve planlamacılar buna dahil edilmektedir.

İktidardan ne anlaşıldığı da, bu görüşlerde pek açığa çıkmamaktadır. Bazıları, mühendislere ve bilim adamlarına tam iktidar yetkisi verilmesini savunmakta; bazıları ise, geniş bilimsel-teknik aydın çevrelerin görüşlerine bugünden daha çok önem verecek bir karar mekanizmasının kurulmasını gerekli görmektedir.

Teknokratların günümüz burjuva toplumundaki etkisi, farklı biçimlerde değerlendirilmektedir. Sık sık, teknokratların gücünü abartan görüşler ileri sürülmektedir. Aynı zamanda, teknokrasinin bir efsane, uydurulmuş bir fenomen, korkutucu bir hayalet gibi gösterilmesini onaylamayan görüşler de savunulmaktadır.

Kavram belirlenimlerinin bu kadar farklı olması, gerek çeşitli aydın gruplar ve tabakalar gerekse çeşitli yazarlar tarafından farklı ekonomik, sosyal, felsefî ve politik fikirlerin, bilimsel-teknik ve toplumsal ilerlemeyle bağlantılı olarak «teknokrasi» kavramına sokulmalarından ileri gelmektedir. Bu yüzden, genellikle, teknokratik görüşlerin genel çerçevesi içinde toplumsal düşüncenin farklı akımlarına rastlamak mümkün olmaktadır. Bu akımlar, tekelci oligarşinin gerici kavramlarından burjuva-liberal kapitalizm eleştirileri-

ne ve burjuva toplumunun dönüşümüyle ilgili reformist teorilere kadar uzanmaktadır.

Tüm bu teknokratik akımların, toplumsal olguların ve süreçlerin analizine olan yaklaşımları aynıdır. Bu ortak yaklaşıma, teknik ya da teknolojik determinizm diyebiliriz. Burada, bilim ve teknik, toplumsal gelişmenin gidişini, yönünü ve karakterini tayin eden tamamen bağımsız bir faktör olarak değerlendirilir. Üretici güçlerin gelişmesi; üretim ilişkilerinin karakterinden, toplumun sınıfsal ve sosyal yapısından ve sınıf mücadelesinden kopuk olarak ele alınır.

Örneğin, Fransız burjuva iktisatçısı Jean Fourastié'yi, üretim biçiminin yalnızca bir yanı olan üretim güçleri ilgilendirmektedir.⁽²⁾ Fakat o, bu güçleri yalnızca teknik bir faktör kabul etmektedir. Fourastié'ye göre, kâr bile teknik ilerleme faktörüne oranla kapitalist üretim için yalnızca bir dalgalanma uğrağıdır. Fransız sosyologu Jacques Ellul,⁽³⁾ bilim ve tekniğin toplumsal gelişme üzerindeki etki gücünün değerlendirirken daha da ileri gitmektedir. Ona göre teknik, insanın karşısında o kadar özerk bir güç haline gelmiştir ki, insan, tekniğe uymak zorunda kalmaktadır. Teknik, yalnızca ekonomik yasaları değil, aynı zamanda ahlâk yasalarını da belirlemektedir.

Toplumsal gelişmeyle ilgili teknokratik kavramların bütün taraftarları, bu kaderci görüşü paylaşmamaktadır. Birçok burjuva iktisatçısı ve sosyologu, böylesine kategorik düşünmemektedir.

Teknokrasi teorisinin sistematik bir şekilde ortaya konulmasına, ünlü Amerikan iktisatçısı John Kenneth'in «Modern Sanayi Toplumu» adlı kitabında ras-

(2) J. Fourastié, Le Grand espoir du XXe siècle (20. Yüzyılın Büyük Umudu) Paris, 1949 ve aynı yazarın 40 Bin Saat adlı kitabı, Paris, 1955.

(3) J. Ellul, La technique ou L'Enjeu du siècle (Teknik ya da Yüzyılımız Büyük Oyunu) Paris, 1954.

larız(4). Bu kitapta, «tekno-yapı» kavramı önemli bir yer tutmaktadır.

Kitabın yazarı, «tekno-yapı» kavramından, sanayi işletmelerini ve kapitalist ekonominin çeşitli alanlarındaki diğer büyük ekonomik örgütleri anlamaktadır. «Tekno-yapı», işletmelerde ve diğer büyük ekonomik örgütlerde bilgi ve haberlerin toplanıp derlenmesi, bunların değerlendirilmesi ve kararların alınması işlerinde çalışan, çeşitli mesleklerden, uzmanlık alanlarından ve iş türlerinden gelme, çok sayıda bir memurlar grubu tarafından oluşturulur. Başka türlü ifade etmek gerekirse «tekno-yapı», yönetim mekanizmasının farklı basamaklarında yer alan her türlü uzmanı kapsamaktadır.

«Tekno-yapı» ve onun yönettiği örgütler, acaba hangi amaca hizmet etmektedirler?

Bu soruyu Galbraith şöyle cevaplamaktadır: İşletmeler dünyasının bireysellikten çıkmasından buyana, işletmenin amacı, azami kâr elde ederek kişisel yarar sağlamak değildir. Başlıca amaçtan-azami kâr elde etme mücadelesinden vazgeçilmesiyle, işletme, önemli toplumsal anlamı olan amaçlarla ilgilenmeye başlamıştır. Aynı zamanda, toplumsal bakımdan önemli olan şeylerin büyük bir bölümü, gerçekte devletin sosyal kavramlarının «tekno-yapı»nın amaçlar sistemine uyması haline gelmiştir. Galbraith'e göre, böylelikle devletin, toplumun ve «tekno-yapı»nın yönetimi gelişmiş işletmenin amaçlarının, hareket nedenlerinin ve çıkarlarının birleşmesi sonucu doğmaktadır.

İktidarın, mülk sahiplerinden memur yöneticilere (manager) geçtiği tezi, Galbraith'in kitabından çok daha önce ileri sürülmüştür. Daha 1920'lerin sonunda, A. Berle ve G. Means gibi Amerikalı iktisatçılar, ben-

(4) J. K. Galbraith, *The New Industrial State* (Yeni Sanayi Devleti), Londra, 1967.

zer iddialarla ortaya çıkmışlardı⁽⁵⁾. O zamandan beri bu tez, çeşitli biçimlerde ileri sürülmüş, ve «managerler devrimi»⁽⁶⁾, «halk kapitalizmi», «yeni endüstri toplumu», yani, çok gelişmiş kapitalizm toplumu gibi teorilerin içine yerleştirilmiş ve daha birçok başka burjuva öğretisinde —teknokrasi kavramının her türlü değişik biçimi dahil— kullanılmıştır.

Burjuva iktisatçıları, sermayenin mülkiyeti ile yönetiminin ayrılması sürecini, mülkiyetin egemenlikten ve egemenliğin mülkiyetten ayrılması olarak göstermektedirler. Bu iddianın ne kadar temelsiz olduğunu, bütün kapitalist ülkelerde bankaların, dev sanayi işletmelerinin sigorta şirketlerinin vb. başında, o ülkenin en zengin ailelerinin bulunduğu olgusu bile hemen gösterir. Bu arada asıl söz konusu olan, tek tek isimler değil, günümüz finans oligarşisinin bütünsel yapısıdır.

Endüstri sermayesi ile banka sermayesinin içiçe geçmesi ve finans kapitalin diğer bütün sermaye biçimlerine üstün olması, burjuvazinin ekonomik egemenliğinin iç yapısını, tekel öncesi kapitalizm dönemine oranla hayli değiştirmiştir. Şimdi sermayenin ister sanayici isterse bankacı olsun artık egemenliği tek tek bireysel mülk sahiplerinin egemenliği değil, tersine, farklı endüstri ve banka gruplarının bir ittifakı, bir birliği demek olan, tekelci sermayenin tümüyle kolektif egemenliğidir. Bu egemenliğin iç yapısı, farklı düzeylerdeki çok çeşitli bağımlılıklarla belirlenir.

Kişilik ifadesini finans oligarşisinde bulan tekelci sermaye, tek tek işletmeler ve ekonomi dalları üzerindeki egemenliğini; bankaları ve yatırım gruplarını denetleme, onların katılma paylarına sahip olma, hisse denetim paketini elinde bulundurma, birçok büyük iş-

(5) A. Berle, G. Means, *The Modern Corporation and Private Property*. (Modern Şirket ve Özel Mülkiyet), New York, 1932.

(6) J. Burnham, *The Managerial Revolution* (Manager Devrimi), New York, 1941.

letmenin yönetim kurulunda doğrudan yer alma ya da yönetim mekanizmasının kilit noktalarına güvenilir adamlar yerleştirme vb. gibi çeşitli önlemlerden oluşan karmaşık bir sisteme sağlar. (*)

Finans oligarşisi gruplarının kullandığı bu çok yönlü denetim sistemi, tekelci sermayenin ekonomik egemenlik sistemidir.

Kapitalist işletmelerin yöneticilerinin, işletmeyle ilgili en önemli sorunlarda gerekli kararların alınması için yeterli ölçüde geniş yetkilere sahip oldukları tartışma götürmez. Fakat bu güç, sermayeden kaynaklanır ve sosyal görevi, sermayenin çıkarına hizmet etmektir.

«Tekno-yapı» teorisi ile diğer teknokratik kavramların temelinde yatan ilk efsane, kapitalist işletmelerin, başlarına memur yöneticiler getirildiği andan itibaren sermayenin örgütleri olma durumundan çıktıkları şeklindeki tamamen gerçek dışı iddiadır.

«Tekno-yapı» teorisinin dayandığı başka bir efsane de, teknokrasi ile bürokrasinin birbirine karşıt oldukları ve aralarında, özellikle vurgulanan sözde bazı derin farklılıklar bulunduğuudur.

«Tekno-yapı» kavramı, işletmelerin yönetimindeki bürokratik karakteri gözlerden kaçırmamalıdır. «Tekno-yapı», hiyerarşik olarak düzenlenmiş bürokratik bir piramittir. Bu piramidin tabanında çok sayıda sıradan uzman ve yönetici yer alırken, tepesinde, işletmenin politikasını düzenleyen ve gerçek egemenliği ellerinde tutan müdür, yönetim kurulu başkanı, başkan yardımcısı vb. bulunmaktadır.

Her burjuva örgütünün temelini hiyerarşi ve bağımlılık oluşturur. Eğer iş (business) örgütü bu açıdan herhangi bir fark gösteriyorsa, o da, iktidarının otoritesinin diğer burjuva örgütlenmelerine oranla daha sert ve kesin olmasıdır. Teknokrasi, bilimsel-teknik ve

(*) Geniş bilgi için bkz: Emperyalizm Üzerine Temel Kurslar 1974.

diğer uzmanlardan oluşan bir bürokrasiden başka bir şey değildir. Zaten bazı batılı iktisatçılar ve sosyologlar da, arada bir «teknobürokrasi» kavramını kullanmakta ve bununla çağdaş yöneticiliği kasdetmektedirler.

«Tekno-yapı» teorisinin üçüncü efsanesi, işletmelerin «teknoyapısı» ile toplumun amaç ve çıkarlarının bağdaşabileceği iddiasıdır; Sözde böyle bir bağdaşma, sınıf çatışmalarının kaynaklarını asgariye indirebilecektir.

Bütün devlet kademelerindeki ve yüksek yönetim mevkilerindeki memurların yerine bilimsel-teknik uzmanların getirilmesinin mümkün olduğunu bir an varsayalım. Çağdaş kapitalist sistemin verilerine dayanan koşullar altında, bunlar kimin ekonomik ve politik çıkarlarını temsil edecektir acaba? ABD Hükümetindeki bankaların ve yüksek memurların yarısından çoğunun çeşitli bilimsel-teknik uzmanlar olduğu düşünülürse, bu sorunun cevabını bulmak pek zor olmaz. Tekelci devlet kapitalizmi varlığını sürdürdüğüne göre, bütün yönetim mekanizmasının bilimsel-teknik kadrolardan oluşması hayali, bürokrasinin yerine bir teknobürokrasinin geçirilmesinden başka birşey değildir.

Teknokratik kavramların, yönetimde ve çalışmanın bilimsel olarak örgütlenmesinde uygulanan belli rasyonel yöntemlere ilişkin, yalnızca pratik önem taşıyan özellikleri bir kenara bırakılır ve bu kavramlar, genel sosyolojik anlamları açısından ele alınırsa, o zaman bunların, son tahlilde modern kapitalizmin bir savunusu olduğu hemen görülür. Teknokratik kavramların şampiyonları, kitlelere, kapitalist toplumun artık eski sınıf karakterini taşımayan bir «endüstri toplumu»na dönüştüğünü, bilimsel-teknik uzmanların, ilerde giderek burjuvaziye ve proletaryayı ortadan kaldıracak olan bir sınıf haline geldiğini yaymaktadırlar. (*)

(*) Geniş bilgi için bkz: -MARKSÇI-LENİNCİ FELSEFE SÖZLÜĞÜ-
Madde: «Endüstri toplumu» Konuk Yayınları.

Bu propagandanın ne kadar yalan olduğunu çoğu kimse anlamıştır. Batının ilerici iktisatçıları, sosyologları ve yazarları, tekelci devlet kapitalizminde, işletmelerin yönetimleri ile devlet yönetiminin sarmaşması sürecinin hızlandığını geniş kamu oylarına anlatmaya çalışmaktadırlar. Bunlar, bilimsel tartışmalarda, edebî ve bilimsel yayınlarda, ekonomik, sosyal ve politik hayatın artan ölçüde bürokratlaştırılmasının, mevcut toplum düzeninin korunmasını ve burjuvazinin emekçi sınıflar üzerinde daha etkin bir egemenlik sağlamasını amaçladığını göstermektedirler.

PASİFLİKTE PROTESTOYA VE MÜCADELEYE

Günümüz kapitalist toplumunda Batılı aydınları derinden etkileyen ve onlarda her zaman güçlü duygusal tepkilere yol açan sosyal sorunların başında, kişiliğin özgürlüğü, insanlık ve demokrasi gelmektedir. Bu sorunlar yeni değildir. Fakat bugün, eskiye oranla bu sorunlar daha da ağırlık kazanmakta, daha keskinleşmekte ve daha çok yankı uyandırmaktadır; çünkü bu sorunlar, şimdi serbest meslek sahiplerini görülmemiş ölçüde etkileyen olay ve süreçler tarafından günde me getirilmektedir. Bu yüzden de, kişiliğin özgürce ve çok yönlü gelişmesinin gerekli kaldığı durum ile kapitalizmde iş örgütlenmesinin ve üretici güçlerin gelişme doğrultusu, iktidarın otoriter olma eğilimi ve toplumun bürokratlaştırılması arasındaki çelişkiler, bunlar tarafından görülmemiş ölçüde keskinleştirilmektedir.

Çeşitli aydın çevreleri, bu değişikliklere karşı farklı tepkiler göstermektedirler. Bu değişiklikler, bazılarında çaresizlik, şaşkınlık, yalnızlık ve hayatın anlamsızlığı duygularını yaratırken; bazılarında da, alışılmış toplumsal davranışlara ve ahlâk normlarına karşı aktif bir protesto ve değer yargılarının değiştirilmesi isteğine yol açmaktadır. Fakat burjuva toplumuna karşı yöneltilen bu ahlâki eleştiri de, birçok farklılık-

lar göstermekte, kimi zaman aşırı bireyci görüşlere kadar varmaktadır. Burjuva uygarlığından hoşnutsuzluk ve hayal kırıklığı, gençliğin belli bir kesiminde sık sık seks düşkünlüğüne, serseriliğe, uyuşturucu madde alışkanlığına, çalışma isteksizliğine, toplumdan korkmaya ve modern uygarlıktan kaçmaya yol açmaktadır. Geçerli ahlakî normların egemenliğinden kurtulma çabalarının, bazı aydın kesimlerinde destek bulması ilginçtir. Bazı yazarlar, sanatçılar ve film yönetmenleri, sık sık, çeşitli biçimlerde seks ve saldırganlık duygularını tahrik etmekte, bunların hepsinin insanın tabiatında, ve değişmez iç güdülerinde mevcut olduğunu, bunun göz önüne alınması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Fakat, «batı uygarlığı»nın karşılaştığı sorunlardan, bunlar insanın doğuştan varolan, değişmez iç güdüleridir diyerek kurtulmaya çalışmak en kolay şeydir. Gerçekte ise, burjuva uygarlığının yıkılması, sadece ahlâki bir çöknütüyle değil, aynı zamanda diğer bütün ahlâki ve ideolojik değerlere, dine, saf ahlâka, namus ve şeref gibi burjuva erdemlerine, birçok fetiş ve mite olan inancın da bozulmasıyla birlikte gitmektedir. «İngiltere, herşeyin serbest olduğu bir toplum'dur, başka türlü söylersek: İngiliz toplumu, insanın özel davranışları ve seks hayatı için hiçbir tabunun olmadığı bir toplumdur. Burjuva toplumunun eski ahlâk tabuları süpürülüp atılmıştır. Hiç değilse, görünüş böyledir. Evlilik öncesi cinsel ilişki (burjuva saygı kavramları açısından utanılacak birşey), alışılmış bir olay haline gelmiştir. Seksüel anormallikler, doğal birşey olarak kabul edilmektedir. Fuhuş bir ihtiyaç haline gelmiştir. Pornografi, sanatta kendine yer yapmıştır. Bu kirli ortamda moda, sanat ve müzik, serde yetiştirilen orkidelere benzerdir. Sadece kapıyı açmak yeterlidir; çiçeğin yaprakları derhal büzülür, kopar ve düşer. Fakat üzülmeyiniz, ertesi gün yeni çiçekler açar», diye yazıyor İngiliz yazarı James Aldridge.⁽¹⁾

(1) Dış Ölkeler Edebiyatı Dergisi Moskova, sayı 4, 1973, s. 228.

Yukardaki satırların yazarı (ve diğer birçok başka ilerici aydın), bunun nasıl buraya vardığını düşünmek zorundadır. Eski burjuva ahlâkı niçin bozulmuştur? Günümüz burjuva toplumu, isterse buna karşı koyabilir mi? Yoksa «herşeyin serbest olması», bizzat burjuva ahlâkının bir ifade biçimi mi? Yazar, bu sözde demokrasi ve özgürlük havasının, aslında, egemen sınıfların politik bakımdan deneyimsiz insanlarda, özellikle olgunlaşmamış gençlerde, kapitalist düzene karşı görüşlerin ve düşüncelerin yer etmesini önlemek için başvurduğu ince yöntemlerden ve biçimlerden başka birşey olmadığını söylemekte son derece haklıdır.

Burjuvazi, toplum üzerindeki eski entellektüel gücünü büyük ölçüde yitirdiği koşullarda, kurtuluşunu, çeşitli halk çevrelerini aldatmada ve iktidarının temelini sağlamlaştırmaya yarayacak yeni yöntemlerde aramak zorunda kalmaktadır.

Egemen sınıfın yönetici çevreleri, kapitalist düzeni güçlendirmek için sadece «herşey serbest»tir yöntemlerine başvurmuyor; ayrıca, kapitalizmin büyük demokratik özgürlükler sağladığı izlenimini verecek ince yöntemler de uyguluyor. Batılı ülkelerde, aşırı sağdan aşırı sola kadar çeşitli siyasal partiler ve gruplar vardır. Herkes istediği görüşü savunabilir, istediği propagandayı yapabilir, gösteriler düzenleyebilir, istekler ileri sürebilir, kendine özgü eylem programları hazırlayabilir. Herkes toplum hayatını eleştirme hakkına sahiptir. Bizzat burjuvazinin temsilcileri bile, yetkili makamların bazı davranışlarına karşı çıkarlar. Bu olgular, belli aydın çevreler tarafından, tümüyle en geniş bir demokrasinin göstergeleri olarak yorumlanmaktadır.

Özellikle, burjuvazinin kapitalist sisteme yöneltti len sert eleştirilere ve köklü değişiklik taleplerine niçin katlanmak zorunda olduğu sorusunu cevaplandırmak gerekir.

Bir kere, eleştirici tavır ve açık muhalefet, kamuoyunun çok geniş kesimlerine malolmuştur. Geliş-

miş kapitalist ülkelerde, güçlü ve örgütlü bir işçi hareketi mevcuttur; demokratik örgütler güçlenmiştir. Ve bütün bunlar, işçi sınıfı ile diğer halk tabakalarının uzun ve çetin mücadeleleri sonunda elde edilmiştir. Egemen sınıf, bu güçleri şu ya da bu biçimde dikkate almak zorundadır. Fakat burjuvazi, çıkarlarının hiçbirinden gönüllü olarak vazgeçmez, hiçbir şeyi mücadelesiz vermez. Bütün kapitalist ülkelerin tarihi, grevlerin zorla bastırılmasının, proletaryanın devrimci kitle hareketlerine karşı polisin ve ordunun kullanılmasının sayısız örnekleriyle doludur. Egemen sınıf, bugün de, iktidarının gerçekten tehdit edildiğini sandığında, hiç düşünmeden en sert mücadele araçlarına başvurmaktadır. Burjuvazinin temsilcileri, aynı zamanda sosyal manevra politikasını da uygulamaktadır. Bugün, mevcut düzeni koruyabilmek ve pekiştirebilmek için daha ince sosyo-ekonomik ve politik yöntemler ve araçlar kullanmak zorunda kalmaktadır.

Demokrat aydın çevreler, «kişiliğin tam özgürlüğü» sloganı ile ifade edilen düzmece ve anti-hümanist değerler sistemini reddetmektedirler. Tersine, tüm vatandaşlar için gerçek bir özgürlüğü, içinde sömürünün olmadığı, ırkların ve milliyetlerin eşitliğine dayanan bir özgürlüğü, yapıcı ve yaratıcı emek özgürlüğü, insanın bedensel ve zihinsel güçlerinin çok yönlü gelişmesi özgürlüğünü talep etmektedirler. Bu çevreler, kişiliğin özgürlüğü ile burjuva bireyciliğini özdeşleştirmemektedirler. Bireysel özgürlüklerine, toplumun kaderiyle, bütün yaratıcı halk tabakaları için gerçek demokrasinin gelişmesiyle yakından ilişkili olduğunun tamamen bilincindeler.

Burjuva ideolojisinin bunalımı, bazı aydın çevrelerde, politikada sağlam ilkelere ve ahlâkî değerlere bağlı kalmanın mümkün olmadığı inancını doğurmuştur. Bu yüzden bunlar, politika dünyasından tamamen uzaklaşmaya ve «rastgele yaşama»ya çalışmaktadırlar.

Fakat, asıl önemli olan başka birşeydir. Uzun hoş-

nutsuzluk ve geri çekilme yıllarından sonra oldukça geniş aydın çevreler, giderek artan ölçüde sosyal protesto hareketine katılmaktadırlar.

1960'larda burjuva dünyası aydınların ve sol eğilimli öğrencilerin görülmemiş eylemlerine sahne oldu. Bu eylemler, kapitalist ülkelerde farklı düzeylerde bugün de hâlâ etkili olmaya devam etmektedir. Çeşitli açılardan bakıldığında; bileşimleri, boyutları, süreleri, mücadele biçimleri, sloganlarının ve taleplerinin içeriği bakımından bu eylemlerin bir örneği görülmemiştir. Bunlar, tek tek batılı aydın grupların toplumsal bilinçlerinin bazı yanlarını açıklaması bakımından önem taşırlar. Bu eylemler, aydınların belli kesimlerinin anarşizmi ve küçük burjuva radikalizmini hatırlatan aşırı sol görüşlere ve davranış biçimlerine kapıldıklarını bir kere daha göstermiştir. Kapitalist sanayi ülkelerindeki aşırı sol gruplar; köylüler, küçük zanaatkârlar ya da diğer küçük mülk sahipleri adına ortaya çıkmamaktadırlar. Bunların sloganları ve istekleri, şehir ve kır küçük burjuvazisinin dolaysız çıkarlarını temsil etmemektedir. Bu yüzden, bu aydın gruplarının düşünce ve davranış tarzlarını daha geniş bir şekilde ele almak gerekir.

Savaş sonrası dönemde içinde aydınların mutlaka yer aldığı birçok sosyal hareket olmuştur. Fakat yüzbinlerce aydının ve öğrencinin böyle eylemlere katılmaları, hareketin kitle temelini bunların oluşturmaları ve hareket içinde tayin edici bir rol oynamaları ilk defa görülen bir olaydı.

Mücadelenin keskinliği de alışılmamış ölçülere varıyordu. Polis ve askerî kuvvetlerle bunlar arasında birçok çatışma oldu.

Sol radikaller arasındaki olaylara, bütün büyük kapitalist ülkelerde raslandı. Bu durum, bu olayların nedeninin tek bir ülkede oluşmuş olağanüstü koşullara değil, tersine, modern kapitalizmin bağrından çıkan sü-

reçlere, onun ekonomisine, politikasına, sosyal yapısına, ideolojisine, kültürüne ve ahlâki değerlerine bağlı olduğunu açıkça göstermektedir.

«Sol radikal» kavramı, belli bir siyasal partiyi ya da grubu değil, çok farklı aydın ve öğrenci gruplaşmalarının politik-ideolojik bakımdan oldukça renkli bir karmaşasını temsil etmektedir. Şüphesiz bu kitapçıkta, somut çıkarların nasıl farklı akımlara dönüştüğü ve bu grupların birbirlerine olan farkları ele alınacak değildir. Burada sol radikal hareket, onun tek tek unsurlarına, olaylarına ve olgularına inmeden, bütünsel olarak ele alınabilir. Önemli olan, eskiden burjuva-liberal ve daha çok ılımlı görüşlere ilgi duyan aydın ve öğrenci gruplarının, niçin aşırı solculuk yolunu seçtiklerini açıklamak, düşünce davranış tarzlarındaki bu değişikliğin kaynağını gösterebilmektir.

Aydınları şu ya da bu grup içinde, aşırı sol teorilerin ve davranışların taraftarı haline getiren en önemli faktörlerden bazılarını burada sayabiliriz. Aydınların, gerek kapitalizmin genel gelişme yasalarını, gerek burjuva toplumundaki farklı sınıf ve sosyal tabakaların yerlerini ve rollerini, gerekse proletaryanın sınıf mücadelesinin bu toplumun temellerinin değiştirilmesi açısından taşıdığı önemi kavrayamamaları bunlardan biridir.

Bu genel özellikler, elbette, burjuva toplumunun gelişmesinde şu ya da bu aydın tabakasını az ya da çok etkileyen somut sosyo-ekonomik, politik ve ideolojik süreçlerle ilgilidir.

Öteyandan sol radikalizm, aydın ve öğrencilerin çoğunun içinden geldikleri orta tabakaların, kapitalist toplumun sosyal ve sınıfsal yapısındaki derin değişikliklere karşı bir tepkisini dile getirmekte sosyal sistemden hoşnutsuzluğun ve hayal kırıklığının bir ifadesi olmaktadır.

Ücretli işçi haline gelmiş olan aydınlar, artık iş-

gücü pazarındaki artan rekabetin etkisini kendi üzerlerinde duymaktadırlar. Mesleki statünün iyileştirilmesi, hiyerarşik hizmet basamaklarında daha sağlam bir yer ve sosyal güvenlik uğruna verilen mücadelede keskinleşmektedir. Ücretli işçilik koşullarına getirilmiş olan aydınlar, artık bürokratik yönetimin birçok biçimini kendi yaşamlarında duymaya ve buna karşı daha duyarlı bir tepki göstermeye başlamışlardır.

Aydınların proleterleşmesi süreci, sadece sosyal ve sınıfsal değil, aynı zamanda politik-ideolojik farklılaşmaları da birlikte getirir. İşletmelerin yönetim mekanizmalarının üst basamaklarında sağlam bir yer elde etmiş olan aydın kesimleri ile resmi dairelerde yüksek mevkilere sahip olan bilimsel-teknik uzmanlar, mevcut düzenden son derece memnundurlar. Fakat aydınların büyük çoğunluğu, durumlarından memnun değildirler ve geleceğe kuşkuyla bakmaktadırlar.

Modern tekelci devlet sisteminin yarattığı koşullar altında, kapitalizme özgü çatışma durumları, bilim ve eğitim gibi alanlara artan ölçüde yayılmaktadır. Çünkü bu alanlar, günümüzde üretimle çok yakın ilişkilidir ve bu yüzden eskiye oranla kapitalist toplumun genel ekonomik yasalarının etkisinde daha çok kalmaktadırlar. Henüz doğrudan üretim faaliyetine dahil olmayan gençler diploma sahibi uzmanlar olsalar bile, iş bulma zorluğuyla karşılaşacaklarını şimdiden görmektedirler. Birçok öğrenci, yüksek okullardan mezun olduktan sonra meslekleriyle ilgili iş bulamamaktadır.

Gelecek kaygusu, öğrenci olaylarının başlıca nedenlerinden biridir. ABD, Büyük Britanya ve Fransa'da öğrenci olaylarının nedenlerini araştırmak için yapılan anketlerde, kendilerine soru yöneltilen öğrencilerin yarısından fazlası, hoşnutsuzluklarının esas itibariyle yalnızca akademik nedenlere dayanmadığını, daha çok eğitim yaptıkları alanlarla ilgili olarak ilerde karşılaşacakları iş bulma güçlüklerinden ileri geldiğini söylemişlerdir. Eğitim yaptığı alanda yükselme olanağı,

birçok öğrenci için çok azdır. Genç bir uzman, umdu ne kadar az olursa, çalıştığı büroya ya da işletmeye kendini o kadar az bağlı hisseder ve onun sadece söz konusu firmaya değil, aynı zamanda kapitalist sistemin tümüne karşı duyduğu hoşnutsuzluk da o kadar büyük olur. Sol radikal öğrenci kesimlerinin bütün sloganlarının ve taleplerinin anti-kapitalist özde olduğunun tespit edilmiş bulunması ilginçtir. Öğrenciler, yüksek öğrenim sisteminde ortaya çıkan bunalımın burjuva kültüründen ve toplumdaki sınıfsal eşitsizlikten kaynaklanan genel bunalımın bir parçası olduğunu çoğu kez görmektedirler. Fakat öğrenci olaylarının nedenleri, yalnızca yüksek öğrenimdeki elverişsiz koşullarla sınırlanamaz. Öğrenci hareketi, gerçek bir politik karakter taşımaktadır ve ancak kapitalist toplumdaki çatışmaların ve çelişkilerin analiziyle kavranabilir. Örneğin ABD’de öğrenciler, Vietnam Savaşı’na, askere alınmaya ve ırkçılığa karşı kararlı bir mücadele vermişlerdi.

Belli burjuva ideologları, sol radikal hareketin bütününü öğrenci mücadelesine indirgemektedirler. Böyle bir yaklaşım gerçeğe uymamaktadır, çünkü bu hareketin saflarında, farklı kuşaklardan aydınlar yer almışlardır. Öğrencilerin, düşünce, görüş ve kanaatlerini belli aydın çevrelerin dünya görüşünden ayırmak doğru değildir. Sol eğilimli profesörler ve yüksek okul öğretmenleri ile çağdaş burjuva toplumunun politik ve ahlaki yozlaşmasını sert bir şekilde eleştiren filozofların, sosyologların ve yazarların gençler üzerindeki entellektüel etkilerini öğrenci hareketinden ayırmamak gerekir. Bunlar, birçok solcunun entellektüel oluşumunda önemli bir rol oynamışlardır.

Lenin, öğrencileri, «aydınların en açık kesimi» diye tanımlamış ve şu ya da bu öğrenci grubunun politik görüşleri ile toplumdaki politik gruplaşmalar arasındaki dolaysız ilişkiyi göstermişti: «Öğrencilerin, politik gruplaşmaları, toplumun bütünündeki politik grup-

laşmalara uygun düşmeseydi, oldukları gibi olamazlardı. 'Uygunluk', öğrenci grupları ile toplumsal gruplar arasında sayı ve güç bakımından tam bir oranlılık anlamında değil, toplum içinde varolan grupların, zorunlu ve kaçınılmaz olarak öğrenciler içinde de varolması anlamındadır.»⁽²⁾

Gençliğe özgü duygusallık, sertlik ve bazan aşırılıklara varan tutku, hiçbir çelişkiye izin vermiyen kategorik karşı çıkışlar, elbette öğrenci hareketlerini etkilemektedirler. Fakat aşırı sol grupların platformu, genel olarak aydınlar arasındaki aşırı sol ideologların doktrinlerini yansıtmaktaydı.

Bütün sol gruplar teknokrasinin gücünün sınırlanması isteğini öne sürüyordu. Bu istek, yeterli bir açıklık taşımamakla birlikte, sol eğilimli aydınların ve öğrencilerin görüşlerine göre teknokrasi sermaye ülkelerindeki bürokratik bir mekanizmayı genel egemenlik yapısını oluşturmaktadır. Sol güçler, sürekli ve kararlı bir şekilde çağdaş kapitalizmin politik-ekonomik sisteminde karakteristik olan, üretim faaliyetinin ve toplumsal hayatın çeşitli alanlarının gitgide bürokratlaşmasını protesto etmişlerdir ve etmektedirler. Sol kanttaki aydınlar ve öğrenciler; işletmelerin, mahalli idarenin, devlet yasama, yürütme ve yargı organlarının vb. yönetimi gibi, iktidarın çok değişik biçimleri üzerinde geniş halk kitlelerinin gerçek anlamda bir denetimi sağlanmadan demokrasiden söz edilemediği ve edilemeyeceği görüşündedirler. Net olarak ifade edilememiş olmasına rağmen ortaklığa dayalı demokrasi (partnerschaftsdemokratie) belgisini galiba bu anlamda anlamak gerekmektedir.

Sol radikal gruplar, modern kapitalist devletin bir «refah devleti» olduğu yolundaki burjuva propagandasını çürütmektedirler. Büyük işletmelere tanınan kolaylıklara, ulusal zenginliklerin dağılımında süregiden ve

(2) Lenin, Eserleri, cilt 7, s. 32.

hatta artan eşitsizliklere, halk kitlelerinin büyük çoğunluğunun yoksulluk içinde yaşamalarına, bütün emekçilerin durumunu etkileyen birçok çözülmemiş soruna, artan vergilere, enflasyona, yüksek işsizlik oranına, az gelirli vatandaşlar için sağlık hizmetlerinin pahalılaşmasına, eğitim, sosyal sigorta, suçlulukla mücadele ve çevre kirlenmesi sorunlarına parmak basarak burjuva propagandasını etkisiz kılmaya çalışmaktadırlar.

Sol eğilimli aydın ve öğrenci kesimlerinin eylemleri, egemen sınıfların iç ve dış politikalarıyla ilgili temel toplumsal sorunların bir dizi ülkede oldukça keskinleştiği bir döneme raslamıştır. Örneğin ABD’de, Amerika’nın Vietnam Savaşı’na katılmasını protesto mücadelesi bu dönemde en yüksek düzeye ulaşmıştı. Fakat, sol radikal hareketin birçok ülkede hemen hemen aynı anda ortaya çıkması, onun bir rastlantıdan ya da bazı bölgesel bunalımların sonucundan ibaret olmadığını, tam tersine, hareketin nedenlerinin bizzat kapitalist sistemin derinliklerinde aranması gerektiğini açıkça ortaya koyarken, kapitalizmin genel bunalımının da yoğunlaştığını göstermektedir.

Sol radikaller, burjuva toplumunun ekonomik, sosyal, siyasal, ideolojik ve kültürel yaşam alanlarıyla ilgili olarak sert eleştiriler getirmelerine ve böylelikle çeşitli sosyal tabakalarda yankılar uyandırmasına rağmen, geniş emekçi yığınlarını yönetmeyi başaramadılar.

Bu başarısızlık nereden geliyordu?

Aydınlık ve öğrenciler, öncelikle, belli bir ideolojiye sahip ve belli bir amaca yönelmiş, kendi içinde bütünlüğü olan bir güç durumunda değildirler. Toplumsal üretim organizasyonunda özerk bir yerleri yoktur; örgütlenme bakımından yetersiz ve dağınıktırlar; bu yüzden de, bağımsız politik faaliyetlerde bulunma ve hareketin politik öncülüğü görevini yerine getirme yeteneğinden yoksundurlar. Bu alanda gerekli önkoşullara

sahip olan tek güç, üretim süreci içinde eğitilerek örgütlenen ve dünyanın devrimci yeniden düzenlenmesinde gerçek öncülük rolünü, mücadelesinin tarihsel gelişimi içinde defalarca kanıtlamış olan işçi sınıfıdır. Günümüzde birçok ilerici aydın, işçi hareketinin dışında kaldığı ve çağımızın bu temel devrimci gücüyle, her türlü sömürünün, baskının ve sosyal eşitsizliğin kaldırılmasına diğer bütün sınıf ve tabakalardan daha çok ilgi duyan işçi sınıfıyla, ortak devrimci eylemlere girmediği sürece, gelişmiş kapitalist ülkelerde hiçbir sosyo-politik hareketin başarılı olamayacağını ve bir gelecek vadedemeyeceğinin bilincindedir.

Bu arada birçok solcu aydın da, işçi sınıfını artık devrimci bir güç olarak görmeyen ideologların peşine takıldı. Örneğin, yazıları radikal eğilimli solcuların önemli bir kesimini etkilemiş olan Herbert Marcuse, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki proletaryanın, kendisine büyük miktarlarda maddi mal tüketme olanakları verildikten sonra, mücadele azmini ve devrimci gücünü yitirdiğini, mevcut sosyo-ekonomik sistemle «bütünleştiğini» ve «devrimin katalizatörü» olma durumunun sona erdiğini kanıtlamaya çalışmıştır.

Marcuse'nin, aydınların, devrimci bir güç olarak sistemi içerden tehdit eden en büyük tehlike olduğu görüşü, orta sınıflardan gelen birçok solcuyu büyük ölçüde etkilemiştir.

Aydınları «yeni proletarya» olarak tanımlayan sosyologların görüşleri de, birçok aşırı sol taarftarlarının hoşuna gitmektedir.

Modern kapitalist toplumun ve onun sınıf karşıtlıklarının gerçek sosyal ve sınıfsal yapısını kavrayamayan sol radikal gruplar, yapıcı ve bilimsel bir mücadele programı hazırlayamamışlardır. Sol radikallerin ortaya attıkları belgeler, genel olarak saf reddiyelerin dışına çıkmamaktadırlar. Örneğin, tekellerin egemenliğine ve toplumun artan bürokratlaştırılmasına yönelen protes-

tolar, sonunda, çoğu kez hiçbir somut anlam taşımayan «anti-otoriter, anti-hiyerarşik bir toplum» isteğine kadar varmıştır. Burjuva kurumlarına karşı çıkma, otorite ve disipline dayalı her türlü örgütün reddedilmesi sonucunu doğurmuştur: Kapitalizm, «hukuk düzeni ve yasa» kavramlarını göklere çıkarmaktadır; öyleyse kahrolsun her türlü hukuk düzeni ve yasa. Burjuva kültürüne karşı protesto, bir karşı kültür (anti-kültür) yaratılması çağrısına dönüşmüştür. Bu anti-kültür, bütün insanlığın kültürünün ortak malı haline gelmiş olan birçok ahlakî ve estetik değerın inkar edilmesi sonucunu doğurdu.

Sol radikaller, bir sınıfın diğer bir sınıf tarafından sömürülmesi tezinin yerine hiç de açık olmayan kavramlarla dolu, kişilik yabancılaşması tezini geçirdiler. Buna göre, baş çatışma sınıf uzlaşmazlıklarında değil, kişilik ile toplum arasındaki çelişkilerde yatmaktadır. Buradan da, devrimci mücadelenin asıl hedefinin, bireyin kendi amaçlarını ortaya koyup bunları gerçekleştirmek için mücadele vermesi olduğu sonucuna varıyorlardı. Bunlar, çoğu kez burjuva özgürlüklerini kişiliğin, «mutlak özgürlüğü», «herşeyi yapmak serbestliği» olarak kabul ediyorlardı. Kısaca ifade etmek gerekirse, sol radikallerin ortak özellikleri, herşeyi reddetme ve genel yıkımcılıktı.

Bürokratik iktidar mekanizması ile iktidarın artan otoriterliği karşısında çılgına dönerek sol radikal eğilimli aydınlardan ve öğrencilerden başka kişiliğin özgürlüğü amaçları için mücadele edecek ve bu mücadeleyi yönlendirecek, toplumsal bir güç olmadığını zanneden aşırı solcular, kapitalist toplumun bütün siyasal çelişkilerini, kendileri ile sosyal sistem arasındaki çatışmalara indirgemektedirler. Bu da aşırı solcuların, sonunda burjuva toplumunu temelleirnden sarsmak umu-duyla ayaklanmalara, darbe teşebbüslerine, küçük gruplar halinde terör eylemlerine girişip, bunlar içinde boğulmalarına yol açmaktadır.

Goşist radikallerin ideolojik tutumunu benimseyip onların izinden gidenlerin bir çoğunun durumu, Lenin' in küçük-burjuva devrimciliği konusunda hatırlattığı şu karakteristik belirtilere tamamen uymaktadır: «kaptalizmin iğrençlikleri karşısında 'cılına dönen' küçük-burjuva, tıpkı anarşizm gibi, bütün kapitalist ülkelere özgü bir toplumsal fenomendir. Bu küçük-burjuva devrimciliğinin istikrarsızlığı, verimsizliği, kısa zamanda başeğmeye, umursamazlığa yersiz hayalciliğe, hatta, o günün «moda»sı şu ya da bu burjuva akıma aşırı hayranlıktan 'cılınlık'a varana kadar çeşitli biçimlere dönüşme özelliği herkesçe bilinir.»⁽³⁾

Böyle bir ihtilalcilik, sadece toplumun küçük burjuva kesimine özgü değildir. Sosyal muhalefetin siyasal mücadelesine ya da geniş protesto hareketlerine yöneltilen, ideolojik bakımdan olgunlaşmamış herhangi bir toplulukta da bu düşünce ve davranış tarzları görülebilir. Aydınların ve öğrencilerin aşırı sol radikalizminin küçük burjuva karakteri, belirtildiği gibi, bu hareketin üyelerinin aşırı bir bireyciliğe düşmelerinden, proletarya ve diğer emekçi tabakalarla sıkı sınıfsal bağlar kurmuş olmamalarından kaynaklanmaktadır. Çabucak etkilenen, burjuva topluma ve egemenliğine karşı nefretle dolu, fakat ideolojik bakımdan olgunlaşmamış aydın ve öğrenci gençlik kesimlerine özgü olan bireysel inkarcılık, herşeyi reddetme ve anarşist davranışlar içine girme gibi küçük burjuva radikalizmi eğilimleri buradan çıkmaktadır.

Sol radikal harekette, sağlam teorik ilkelerin ve açık mücadele hedeflerinin eksikliği, örgütsel dağınıklıkla birlikte gider. Pratikte, çeşitli grupların eylemlerini yönetecek ve birleştirecek bir parti yönetimi ya da herhangi bir merkez yoktur. «Yeni Sol»cular (new heft) yönetici rolünü üstlenme çabasındaydılar, ama bunda başarılı olamadılar; çünkü, kendileri de örgütsel ba-

(3) Lenin, Eserleri, cilt 31, s. 16-17.

kımdan şekilsizdiler ve ideolojik olarak farklı görüşlere sahip çeşitli gruplaşmaların birleşmesinden oluşuyorlardı. Sol radikal hareketin üyeleri arasındaki ideolojik ayrılıklar o kadar ciddiydi ki, bunların bütün ortak mücadele programları hazırlama çabaları başarısızlıkla sonuçlandı.

Küçük burjuva aşırı sol devrimcilik ve anarşizm, proletarya hareketinin ve geniş emekçi yığınların, 'tekkelci devlet kapitalizmine karşı gerçek bir demokrasi ve sosyal ilerleme uğruna verdikleri mücadele açısından tehlikeli sonuçlara gebe. Yeterli ölçüde acı deneyimler yaşanmıştır. Aşırı sağcı unsurlar, yanlış görüşler ortaya kitlelerin eleştirici zekâsını ve devrimci azmini gerici amaçlara alet etmek için küçük burjuva maceracılığını ve anarşizmi alabildiğine kullanmışlardır. Küçük burjuva devrimcileği hâlâ her türlü maceracıyı, sahtekarı ve kariyeristi lider ve ideolog diye sahneye sürmektedir.

Fakat bu, kesinlikle sol radikal eğilimli geniş insan topluluklarının, siyasal maceracılarla özdeşleştirilmeyi hak ettikleri anlamına gelmez.

1970'lerde, sol radikal hareket içindeki siyasal güçler arasında bir farklılaşma görülmektedir. Bu hareket; sosyal, siyasal ve ideolojik birleşimi açısından son derece renkli olduğu için, ondan zaten başka birşey de beklenemezdi. Bunların bir bölümü, şimdi reformist burjuva-liberal güçlere geri dönmektedir. Bazı aşırı sol gruplar, aşırı sağ akımlarla birleşmektedirler. Fakat sol radikal harekete katılanların büyük bir bölümü de, daha olgun sosyalist görüşlere ve davranışlara yönelmektedir.

Tarih, kapitalist toplumsal koşullara karşı olan derin hoşnutsuzlukların, çeşitli biçimlerde, şu ya da bu politik ve ideolojik akımlarda ve sadece ilerici değil, aynı zamanda gerici akımlarda da dile gelebileceğini öğretmektedir. Bu yüzden, anti-kapitalist protesto hare-

ketine katılan tek tek gruplar, örneğin sık sık aşırılığın etkisinde kalmaktadırlar.

Bilindiği gibi aydınlar, burjuva toplumunda çeşitli sınıfların ve sosyal grupların çıkarlarını ifade ederler. Aydınlar içinde etkili olan siyasal ve ideolojik akımlar farklı sınıfları temsil ederler, aynı sosyal sınıfta ya da grubun çıkarlarını farklı biçimlerde yorumlarlar. Tek tek aydın gruplarında yalpalamalar kaçınılmazdır. Egemen sınıf, aydınlar üzerindeki etkisini korumak için, en ince yöntemlere başvurmaktadır. Fakat son olaylar kapitalist düzene, burjuva politikasına, hükümet biçimlerine ve yöntemlerine karşı muhalefetin aydınlar arasında yoğunlaştığını açıkça göstermektedir. Bu tavırlar, her zaman kesinlikle belirlenmiş ve ifade edilmiş olmasa da, nedenleri yine de kapitalist üretimin toplumsal sistemde ve toplumda egemen olan hayat tarzındadır. Öte yandan burjuva toplumunda olanlara karşı eleştirici bir tavır, gerçeğe, siyasal bilince doğru atılmış bir adımdır.

1960'ların fırtınalı siyasal olayları, bir dizi ülkede geniş aydın kesimlerinin, proletaryanın sınıf mücadelesinde aktif bir şekilde yer aldıklarını göstermektedir. Burada, sadece 1968 Mayıs-Haziranındaki Fransız emekçilerinin siyasal eylemlerini hatırlatmak yeterlidir. O dönemde, işçilerden başka bir çok aydının da katıldığı çok sayıda grevler olmuştu. Örneğin, Renault'un teknik araştırma merkezinde çalışan 200 mühendis, oybirliğiyle grevdeki işçilerle dayanışma için harekete katılmaya karar vermişlerdi. Burjuva «Le Monde» gazetesinin yazdığı gibi, mühendislerin grev hareketini böyle kararlı bir şekilde desteklemelerine daha önce hiç raslanmamıştı⁽⁴⁾. Renault'daki mühendislerin grevi, Mayıs-Haziran grevleri içinde yer almış bu alandaki tek örnek değildi.

Fransa'daki şu ya da bu bilimsel-teknik grubun ey-

(4) Le Monde Gazetesi, 30 Mayıs 1968.

lemleri, önemli ölçüde, üye oldukları sendikaların politikası tarafından da belirleniyordu. CGT'de örgütlenmiş olan bilim adamları ve mühendisler, işçilerle büyük bir dayanışma içindeydiler. CFDT üyesi olan uzmanlar da işçileri aktif bir şekilde destekliyorlardı. Buna karşılık Genel Kadro Konfederasyonu (CGC), grev hareketlerine düşmanca karşı çıkıyordu.

Farklı aydın gruplarının, 1968 Mayıs-Haziran aylarındaki grev hareketleri boyunca farklı davranışlar içine girmeleri hiç de şaşırtıcı değildir. Kapitalist koşullar altında, aydınların tümünün işçi sınıfının safalarına geçmesini beklemek bir hayal olurdu. Fakat önemli olan, bilimsel-teknik aydınların önemli kesimlerinin, işçilerin grev hareketlerini büyük bir etkinliklerle desteklemiş olmalarıdır. Bu olgu sadece işverenleri değil, aynı zamanda, bilimsel-teknik aydınların işçi hareketlerine uzak kalacağını ummuş olan burjuva politikacılarını ve ideologlarını da korkutmuştur. Bunlara göre, işçiler ile bilimsel-teknik uzmanların birleşmemeleri için; çalışmalarının karakter ve özündeki ayrılıkların yanı sıra, yönetim tarzı, günlük hayat, mesleki statü ve sosyal itibar alanlarında ortaya çıkan farklar gibi birçok faktör vardı.

Fransa'daki 1968 Mayıs-Haziran grev hareketleri, sırasında çok sayıda bilimsel-teknik aydın grubu, mücadeleye aktif bir şekilde katılarak, kapitalist işletmelere meydan okumuşlar ve böylece emekçilerin ortak çıkarları için, işçi sınıfı ile omuz omuza mücadeleye kararlı olduklarını kanıtlamışlardır.

1960'ların sınıf mücadeleleri ve sosyal hareketleri, geniş aydın kesimlerinin işçi sınıfı safalarında yer aldıklarını açıkça göstermektedir. Bunların, sadece Fransa'da değil, İspanya, İtalya ve diğer bütün kapitalist ülkelerde de grev hareketlerine ve siyasal gösterilere artan ölçüde katılmaları bunu kanıtlamaktadır.

Uluslararası işçi sınıfı hareketi, aydınlara karşı tavrını çeşitli uluslararası kürsülerden defalarca ve

tam bir açıklıkla belirtmiştir. 1969 Moskova Uluslararası Komünist ve İşçi Partileri Danışma Toplantısının Temel Belgesinde şöyle denilmektedir: «Bilimin dolaysız bir üretici güç haline geldiği çağımızda, ücret karşılığında çalışanların safları artan ölçüde aydınlarla dolmaktadır. Bunların sosyal çıkarları, işçi sınıfının çıkarlarıyla içiçe geçmektedir. Yaratıcı çabaları, kârdan başka birşey düşünmeyen tekellerle çelişkiye düşmektedir. Tek tek aydın gruplarının geniş kesimleri, çok farklı durumlarda bulunmalarına rağmen, tekellerle ve hükümetlerin emperyalist politikasıyla artan ölçüde çatışmaya girmektedirler. Burjuva ideolojisinin uğradığı çöküntü ve sosyalizmin çekiciliği, aydınların anti-emperyalist mücadele yoluna girmelerine katkıda bulunmaktadır.»⁽⁵⁾

Ocak 1974'de, Cenevre'de Batı Avrupa Komünist Partileri temsilcilerinin katıldığı ve kapitalist Avrupa ülkelerindeki aydınların durumunu konu olarak seçen bir seminer düzenlendi. Seminerden sonra yayınlanan bildiride, günümüz koşulları altında Batı Avrupadaki kapitalist toplumların, sosyal, siyasal, ideolojik, kültürel ve ahlaki bakımdan derin bir bunalım içine sürüklendikleri vurgulanıyordu. Bu bunalım emekçi aydın kitlelerin durumları üzerinde artan ölçüde etkide bulunmaktadır. Seminere katılanlar, Batı Avrupa ülkelerindeki aydınları, işçi sınıfı ile ortak mücadeleye çağırıyorlardı. Çünkü işçi sınıfı ile aydınların ittifakı, sadece kapitalizmin günümüzdeki koşulları altında ortak hak ve çıkarların korunması için değil, aynı zamanda, gelecekte içinde aydınların da onurlu bir yer alacağı sosyalist toplumun birlikte kurulması için de gereklidir.

Yine Ocak 1974'de, Brüksel'de, Batı Avrupa Kapitalist Ülkeleri Komünist ve İşçi Partileri Konferansı düzenlendi. Konferansın siyasal açıklamasında, kapita-

(5) 1969 Moskova Uluslararası Komünist ve İşçi Partileri Danışma Toplantısı, s. 30.

list Avrupa'da günümüzdeki durumun büyük bir önem taşıyan işçi sınıfı ile aydınlar ittifakının objektif temelini genişlettiği bir kere daha belirtiliyordu.

İşçi sınıfı ile aydınlar arasındaki ittifak kendiliğinden oluşmaz. Geniş aydın çevrelerin devrimci proletarya etrafında birleşmeleri için, işçi sınıfı partileri güçlü bir ideolojik mücadele yürütmek zorundadırlar.

Bu arada söz konusu olan, sadece, egemen sınıfın işçi sınıfını ve partilerini aydınlardan tecrit etmeye çalışan ideolog, politikacı ve propagandistleri ile mücadele değildir. İşçi sınıfı partileri, aynı zamanda, gerek işçi sınıfının demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde ve devrimci harekette oynadığı tayin edici rolü üzerinde, gerekse proleter olmayan halk tabakalarına mensup müttefikleri karşısındaki öncü rolü hakkında şüphe uyandırmaya çalışan her türlü çabayla da etkili bir şekilde mücadele etmek zorundadırlar. Bu gibi şaşırtmacalar, sol radikal, oportünist, reformmist ve revizyonist ideologlar tarafından işçi hareketine sokulmaya çalışılmaktadır.

Marksçılar, toplumun değiştirilmesi mücadelesinde işçi sınıfının öncü rolünü vurgularlarken, bu sonucu, bir yandan proletaryanın bir yandan da diğer sınıf ve sosyal tabakaların ekonomik karakterleriyle sosyo politik yapılarının tahlilinden çıkarmaktadırlar.

İşçi sınıfı, öncelikle, kapitalist üretim ilişkileri ve toplumsal ilişkiler sistemindeki objektif yeri dolayısıyla, kapitalist toplumda öncü ve tayin edici devrimci güçtür.

Gerçektende işçi sınıfı, kapitalist toplumdaki başlıca üretici güç olarak, sınıf çelişkilerinin odak noktasında bulunmaktadır.

Toplumsal üretimdeki yeri açısından işçi sınıfı, insanın insan tarafından sınıfsal, ulusal, kültürel ve her türlü ezilmesine karşı en kararlı ve öncü mücadeleyi veren güçtür.

Üretimin objektif koşulları ve üretim ilişkilerinin karakteri (işçi yığınlarının sanayi işletmelerinde yoğunlaşmaları, tek ve aynı ölçüde sıkı çalışma disiplini, kapitalist işletmelerin sahipleri ve yöneticileri karşısında hiçbir hakka sahip olmama; tek tek işçilerin çıkarlarının işçilerin bütününün çıkarlarına karşılıklı ve son derece sıkı bağlarla bağlı olması vb. vb.), işçi sınıfına kollektivizmi ve proleter dayanışmayı öğretir.

Proletaryanın en önünde, bütün faaliyetlerini Marksçı-Leninci teorinin bilimsel temellerine dayandıran işçi sınıfı partileri yer alır. Bu teori, tarihin sınavından başarıyla geçmiş ve sınıf mücadelelerinin ateşi içinde varlığını ortaya koymuştur. Bu teoriyi kavrayan, toplumun tarihsel gelişiminin ve sosyalizmin kuruluşu için verilen sınıf mücadelelerinin yasalarını da kavrar. Marksçı-Leninci öğretinin devrimci-dönüştürücü gücünün canlı bir örneği, yeni hayatın kurucuları arasında aydınların da önemli bir yer aldığı sosyalist dünya sistemidir.

Demokrat aydınların, proletarya ile sıkı bir eylem birliğine ihtiyaçları vardır. Birçok aydın, ortak mücadeleyi reddetmenin, çağın tayin edici gücünün desteğinden mahrum kalmak anlamına geldiğini görüyor. Proletarya da, kendi açısından, aydınlarla arasında daha fazla karşılıklı anlayış sağlanması gereğine aynı şekilde ilgi duymaktadır. İşçi sınıfı partilerinin yöneticileri proletarya ile yaratıcı aydın kitleleri arasındaki ilişkilerin ve eylem birliğinin pekişmesinin ne kadar önemli olduğunu defalarca vurgulamışlardır.

SBKP MK Genel Sekreteri Leonid Brejnev, 1969 Moskova Uluslararası Komünist ve işçi Partileri Danışma Toplantısında bu konuyla ilgili olarak şöyle konuşmuştur: «Aydınlarla, özellikle işçi sınıfı ile birlikte sanayide çalışan ve artan ölçüde sömürülen aydın kesimleriyle birlikte çalışmanın birçok sorunu, şimdi yeni biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Fikir emeği gerektiren meslekler, artan ölçüde kitle meslekleri haline gelmektedir. Kapitalist ülkelerdeki mühendisler ve teknik

aydınlar, şimdi artık sadece burjuvazinin temsilcilerinden değil, aynı zamanda orta tabakalardan ve kısmen de emekçi kesimlerden gelmektedirler. Bütün bunlar, aydınların kapitalist düzene karşı tavırlarını büyük ölçüde değiştirmekte ve çıkarlarını işçi sınıfının çıkarlarına yaklaştırmaktadır.

«İşçi sınıfı partileri bu değişiklikleri gözönüne almak zorundadırlar. Deneyimlerin gösterdiği gibi, aydınlarla ilgili çalışmaların güçlendirilmesi, bunların anti-emperyalist mücadeledeki etkinliğini artırmaktadır.»⁽⁶⁾

1969 Moskova Danışma Toplantısının Temel Belgesinde de şöyle denilmektedir: «Kafa ve kol emekçilerinin ittifakı, harış, demokrasi ve sosyal ilerleme mücadelesinde, üretimin kültür kurumlarının ve kitle haberleşme araçlarının demokratik denetimi, eğitimin halkın çıkarları doğrultusunda geliştirilmesi mücadelesinde artan ölçüde önem kazanan bir güç olmaktadır.»⁽⁷⁾

(6) a.g.e., s. 188.

(7) a.g.e., s. 30.

İ Ç İ N D E K İ L E R

Giriş 7

1 — Burjuva Toplumunda Aydınların Yeri 9

2 — Bilim Adamının ve Mühendisin
Emeğinden Nasıl Yararlanılır? 15

3 — Sendikalar ve Fikir Emekçileri 33

4 — Aydınlar ve Bilimsel Teknik Devrim 43

5 — Barış Savaşçılarıyla Aynı Cephede 53

6 — Teknokrasi: Gerçek mi, Efsane mi? 61

7 — Pasiflikten Protestoya ve Mücadeleye 73

Bilimsel-teknik gelişimin bir sonucu olarak toplumdaki önemleri gitgide artan, ancak bunun yanı sıra da kapitalist sömürünün baskısını daha çok üzerinde duyan ve gittikçe ücretli emekçiler haline dönüşen aydınlar tabakası işçi sınıfının mücadelesine daha yakın bir ilgi göstermektedir.

Bu gelişim karşısında egemen sınıflar, işçi-aydın yaklaşmasını engellemeye ve çeşitli aydın grupları arasında ayrıcalıklar yaratarak onların birliğini bozmaya çalışırlarken, sol'un hastalıklı unsurlarının sahte devrimci teorilerinden de yararlanmaktadır.

Çağdaş kapitalist toplumda aydınların durumunu açıklığa kavuşturan bu kitap, böylece önemli bir güncel soruna ışık tutmaktadır.